

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY PĘCŁAW NA LATA 2022 - 2025

Opracowanie:

Wioletta Wrona - Gaj

Mariusz Gaj

Fundacja Otwartego Muzeum Techniki

Fotografie:

Marcin Marszałkiewicz

Wioletta Wrona - Gaj

Mariusz Gaj

Pęcław 2022

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania Programu	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
3.1. Podstawowe uwarunkowania prawne	6
3.2. Pozostałe uwarunkowania prawne	10
3.3. Pozostałe uchwały i rozporządzenia:	14
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	15
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	15
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	20
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	25
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	25
wynikające z dokumentów o charakterze strategicznym	25
wynikające z opracowań wyznaczających kierunki polityki przestrzennej gminy	26
5.2. Charakterystyka zasobów, analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	27
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	27
5.2.2. Krajobraz kulturowy	29
5.2.3. Układ ruralistyczny	29
5.2.4. Zabytki nieruchome	30
5.2.5. Zabytki ruchome	39
5.2.6. Zabytki archeologiczne	40
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne	41
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	41
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	43
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	47
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans oraz zagrożeń.	48
7. Założenia programowe	49
7.1. Priorytety programu opieki	49
7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki	50
7.3. Szczegółowe postulaty ochrony konserwatorskiej dziedzictwa kulturowego gminy:	54
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	56
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	57

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	59
10.1. Środki publiczne	59
10.2. Środki prywatne	68
10.3. Zachęty podatkowe	69
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	70

1. Wstęp

Podstawowym założeniem niniejszego „Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Pęcław na lata 2022 – 2025” jest ukierunkowanie polityki samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Lokalne zabytki stanowią bowiem istotny element krajobrazu kulturowego, kształtując indywidualną tożsamość mieszkańców regionu. Gmina, będąc dysponentem zarówno wartości materialnych, jak i niematerialnych, ma za zadanie zachowane dziedzictwo przeszłości przechować oraz zadbać o jego stan, celem przekazania następnym pokoleniom. Celem Programu jest też organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Niniejszy Program to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego.

Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 z późn. zm.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez wójta, następnie po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, zostaje przyjęty przez radę gminy. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata wójt przedstawia radzie gminy sprawozdanie z wykonania Programu. Przyjęty przez radę gminy w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami służyć ma podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program określa procedurę i przepisy prawa, pozwalające na wprowadzenie poprawnej polityki w zakresie dziedzictwa kultury oraz mechanizmy finansowania ich ochrony. Adresowany jest do mieszkańców gminy, w tym do właścicieli objętych ochroną obiektów, władz samorządu terytorialnego, miejscowych organizacji i władz Urzędu Gminy, mogących w praktyce zastosować się do nakreślonych postulatów i możliwości działań.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Wskazano finansowanie zarówno ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), jak też ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

Poniższy program stanowi kontynuację opracowanego *Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2018- 2021* przyjętego uchwałą rady gminy NR XXXI/177/18 z dnia 28 września 2018 r.

2. Podstawa prawna opracowania Programu

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Pęcław jest art. 21 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2021 poz. 710 z późn. zm.), w którym wprowadzony został obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, w oparciu o ewidencję oraz zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą jest Gminna Ewidencja Zabytków. W myśl artykułu 87 ust 1 w/w ustawy wójt (bądź burmistrz/ prezydent miasta w przypadku gminy miejskiej) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

W art. 87 ust. 2 wymienione zostały zasadnicze cele sporządzenia takiego programu:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust. 3-5 w/w Ustawy gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, po czym program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu wójt/ burmistrz/ prezydent miasta/ gminy co 2 lata sporządza sprawozdanie, które jest zobligowany przedstawić radzie gminy. Jednocześnie ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 2 Ustawy).

Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

3.1. Podstawowe uwarunkowania prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Zgodnie z Konstytucją RP Państwo Polskie „strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju” (art. 5) oraz „stwarza warunki upowszechnienia i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju” (art. 6, ust.1), natomiast „każdy [obywatel] jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa” (art.86). Rzeczpospolita Polska ma zatem obowiązek chronić dziedzictwo kulturowe, na którego straży powinni stać także obywatele państwa.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2021 poz. 710 z późn. zm.)

Ustawa reguluje pojęcia: zabytku oraz ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określając politykę zarządzania zabytkami, w tym kompetencje organów ochrony, administracji rządowej i samorządowej, formy ewidencjonowania zabytków, finansowania ich opieki, etc.

W artykule 3 Ustawy definiowane są podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami:

zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości;

zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych;

zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem

statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Wedle art. 4 ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej następujących działań:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

-
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
 - udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
 - przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
 - kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
 - uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa w art. 7 określa formy ochrony zabytków, w szczególności:

- wpis do rejestru zabytków, który prowadzony jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków (dla danego województwa) (art. 8). Warunki i proces wpisania obiektu do rejestru zabytków określają art. 9 – 13, zaś sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56);
- uznanie za pomnik historii, którym mogą zostać zabytki nieruchome wpisane do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury (przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego; art.15);
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa. Cechą szczególną listy, poza podmiotem ją prowadzącym, będzie to, że znajdują się na niej zabytki ruchome, o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego. W przypadku zabytków wpisanych na listę została wyłączona możliwość wydania wielokrotnego pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę;
- utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 16);
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 19). Punkt ten dotyczy w szczególności zabytków

nieruchomych wpisanych do rejestru oraz ich otoczenia, a także innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, dla których w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego w razie potrzeby ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy (art. 18).

W Ustawie zawarte zostały zapisy dotyczące obowiązków i kompetencji samorządów lokalnych w zakresie ochrony zabytków. Obok sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87), gmina:

- prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, w tym zabytków nieruchomych znajdujących się w rejestrze, ewidencji oraz innych wskazanych przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 22, ust. 4 i 5),
- tworzy na mocy uchwały rady gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, park kulturowy. Park kulturowy, przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony (art. 16),
- uwzględnia ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 18),
- może udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale (art. 81),
- na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wojewoda może powierzyć gminie prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych (art. 96). Ustawa reguluje również funkcjonowanie i zadania organów bezpośrednio związanych w państwie z ochroną zabytków. Zgodnie z art. 89. ustawy należą do nich: minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków, wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków. Ponadto art. 90 ustawy precyzuje, iż Generalny Konserwator Zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 roku (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372 z późn. zm.)

Art. 7.1 ukazuje, iż wykonanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym obowiązkiem samorządów. Do zadań własnych gminy zaliczono: „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty (...). W szczególności zadania własne obejmują sprawy dotyczące m.in.: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych”.

3.2. Pozostałe uwarunkowania prawne

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2021 r. poz. 741 z późn. zm.)

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym gminy uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, że studium powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4);
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2021 poz. 2351 z późn. zm.)

Przepisy tej ustawy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust 2 pkt 3). W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Roboty budowlane wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę. Na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymagają dokonania zgłoszenia – do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 27 ust. 7).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Art. 39. ust.1 reguluje problem wnoszenia nowych obiektów na obszarze wpisanym do rejestru zabytków oraz przekształcania samych zabytków, które to roboty wymagają uprzedniego pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Rozbiórka wpisanego do rejestru zabytków odbywa się na podstawie dokumentu wydanego przez Generalnego Konserwatora Zabytków, stwierdzającego skreślenie obiektu z rejestru (ust. 2). W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (Ust. 3). Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko

w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych (ust. 4). Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu oraz określającą terminy przystąpienia do tych robót i ich zakończenia. Przepisu nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzję wydaje organ nadzoru budowlanego po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 67).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 z późn. zm.)

Ustawa w artykule 400a. pkt 26 wskazuje, że finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej obejmuje: „działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”.

Ustawa o z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021 r. poz. 1098 z późn. zm.)

Ustawa w Art. 5, pkt 21 wprowadza definicję terenów zieleni, jako m.in. „(...) parki, zieleńce, promenady, bulwary (...) zabytkowe oraz cmentarze oraz zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym”.

Zgodnie z art. 81 parkiem gminnym (za zgodą właściciela terenu) może być teren położony poza obrębem miast i wsi o zwartej zabudowie, pokryty drzewostanem i nieobjęty ochroną na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków zgodnie z art. 83a. 1. wydaje wojewódzki konserwator zabytków. Za takie usunięcie zgodnie z art. 86. 1. nie nalicza się opłat, jeżeli usunięcie jest związane z odnową i pielęgnacją drzew rosnących na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2021 r. poz. 1899)

W rozumieniu Ustawy „opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami” jest jednym z wymienionych w art. 6 celów publicznych. Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Natomiast sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13, ust. 4, 5).

Oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości gruntowej, na której zlokalizowane są obiekty wpisane do rejestru zabytków może wiązać się z wprowadzeniem przy określaniu sposobu korzystania nabywcy z tej nieruchomości obowiązku odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie (art. 29, ust. 2). Podobnie rzecz się ma w przypadku ustanowienia trwałego zarządu nieruchomości (art. 84 ust. 4). Zgodnie z Ustawą trwali zarządcy mogą uzyskać obniżkę o 50% ceny nieruchomości (będącej zabytkiem rejestrowym) lub jej części oraz tożsamą obniżkę opłat. Bonifikata ta może jednocześnie ulegać zmianie. Podobnie opłaty z tytułu użytkowania wieczystego obniża się o 50%, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 74 ust. 4).

Podziału nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków dokonuje się na podstawie decyzji wójta, po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości (art. 96.). W przypadku sprzedaży (bądź prawa użytkowania wieczystego) nieruchomości wpisanej w rejestr zabytków prawo pierwokupu przysługuje gminie (art. 109, ust. 1, pkt 4).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2020 r., nr 1057 z późn. zm.)

Do strefy zadań organizacji pożytku publicznego (fundacje i stowarzyszenia) można zaliczyć działalność na rzecz kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art.4, ust.1, pkt 16), które określone są w statucie organizacji. Na rzecz działalności statutowej organizacje takie mogą otrzymać zlecenie na realizację zadania publicznego w drodze otwartego konkursu ofert od ministerstw, jednostek samorządu terytorialnego, etc. związanego w interesującym nas przypadku z ochroną i opieką nad zabytkami, rozumianą zarówno jako dbanie o fizyczny stan zachowania obiektów, jak też ich promocję, popularyzację i działalność edukacyjno – społeczną, opartą o regionalne i ponadregionalne dziedzictwo kulturowe. Szczegółowy wykaz

organizowanych konkursów, na podstawie których organizacje pozarządowe mogą uzyskać dotacje na wskazane cele znajduje się w ostatnim rozdziale niniejszego programu.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

3.3. Pozostałe uchwały i rozporządzenia:

Zasady ochrony zabytków oraz prowadzenia ewidencji zabytków przez gminę regulowane są również w aktach niższej rangi:

- 1) Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56). W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- 2) Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2021 r. poz. 81);
- 3) Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2021 r. poz. 731).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- 1) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385).
- 2) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2019 r. poz. 1479.).

Zasady ochrony materiałów archiwalnych określone są w ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164 z późn. zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Pełna realizacja Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Pęcław będzie możliwa za sprawą uwzględnienia zapisów wcześniejszych dokumentów strategicznych szczebla krajowego, wojewódzkiego i powiatowego, pod warunkiem, że nie pozostają one w sprzeczności z lokalnym interesem ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. W poniższym rozdziale zostaną przywołane najważniejsze dokumenty strategiczne odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego i rozwoju turystyki w oparciu o posiadane zasoby zabytków.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w art. 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dokument ten określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na okres czterech lat. Wskazuje on także szczegółowo kierunki działań i zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, jak również warunki i sposób ich finansowania oraz harmonogram ich realizacji. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Pęcław musi opierać się na założeniach programu krajowego, które jednak są dość ogólne.

Celem głównym Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw.

Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym, w którym zawarte są następujące kierunki działań:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym;
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach;

-
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym, w którym zawarte są następujące kierunki działań:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich;
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich;
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego;
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami. Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami, w którym postuluje się upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych.

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego, w którym postuluje się podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 to budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości, w którym zawarte są następujące kierunki działań:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami;
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Pełny tekst programu: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20190000808>

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 został przyjęty uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. i stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Głównym celem SRKS jest zatem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również

odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność.

Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami. Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania.

Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Strategia zakłada trzy cele szczegółowe, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety: 2.1.

Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, 2.3.

Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą. Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane z pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r.

Dokument ponadto wymienia projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego. – Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziała odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmocnienie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne, które nie znalazły się w SOR. Zostały one opisane we wcześniejszych fragmentach niniejszego dokumentu poświęconych poszczególnym celom SRKS. Lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in. rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (aktualizacja Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, oprac. przez Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, przyjętej w dniu 17.11.2000 r. przez Sejm RP; M.P. Nr 26, poz. 432)

W najnowszej koncepcji (przyjętej uchwałą Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 roku), mowa jest o zrównoważonym rozwoju kraju. Ochrona dziedzictwa kulturowego wspomniana jest wielokrotnie, szczególnie przy omawianiu drugiego celu polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, dot. „poprawy spójności wewnętrznej (...) poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów”. Dokument zwraca uwagę na rażąco niskie, niezgodne z potencjałem rozwojowym, „wykorzystanie funkcji symbolicznych i promocyjnych tych zasobów” (s. 28). Wedle koncepcji powinny być chronione wraz z przyległą przestrzenią, tworzącą krajobraz kulturowy. Podkreśla się konieczność nadania nieużytkowanym zabytkom, zgodnej z ich potencjałem i wymogami ochrony, funkcji, która może ocalić obiekty przed destrukcją.

Ponadto, w odniesieniu do ochrony zasobów kulturowych, Koncepcja zakłada:

- wzrost roli dziedzictwa kulturowego w procesach rozwoju przestrzennego (w perspektywie przyszłych 20 lat),
- przekształcenia zasobów, ich lokalizacja i umiejętność wykorzystania w procesach rozwoju będzie wpływała pozytywnie na tok koncentracji gospodarczej, ludnościowej i rangę kultury i turystyki,
- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno – gospodarczym intensywnie wesprze rozwój gospodarek lokalnych, wzmocnieniu muszą ulec funkcje symboliczne poszczególnych zabytków,
- wzrost odsetku dziedzictwa materialnego przekształconego w ramach rewitalizacji (szczególnie w strukturach metropolitarnych), rewitalizację jako element przywracający symbolikę miejsca,
- ochrona przestrzeni o charakterze symbolicznym, posiadającej ponadprzeciętne walory i znaczny potencjał rozwojowy będzie stopniowo zwiększana poprzez powoływanie kolejnych miejsc o charakterze promocji dziedzictwa kulturowego i naturalnego (miejsca światowego dziedzictwa UNESCO, pomniki historii i parki kulturowe).

Koncepcja odwołuje się do koncepcji KSOCh - Krajowego Systemu Obszarów Chronionych (systemu składającego się z parków narodowych (PN), rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych (PK), obszarów chronionego krajobrazu (OChK) i drobnych form uzupełniających, którego budowa, rozpoczęta w latach 70. XX wieku, nie została zakończona, a po zmianie Ustawy o ochronie przyrody w 2004 r. system stracił umocowanie prawne), podkreślając wzajemną korelację pomiędzy chronionymi zespołami przyrodniczymi (w tym Natura 2000), a znajdującymi się w ich obrębie siedliskami ludzkimi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi, które jako całość posiadają niejednokrotnie nie wykorzystany potencjał, mogący wspierać atrakcyjność danego regionu.

Dokument podnosi konieczność wprowadzenia zintegrowanej ochrony środowiska kulturowego w przypadku działań planistycznych, czyli „opracowanie metodologii dotyczącej identyfikacji równorzędnych wartości przyrodniczych, krajobrazowych, niematerialnego dziedzictwa kulturowego związanego z regionem geograficznym i zabytkowych obiektów kultury materialnej (...) oraz zarządzania nimi w celu stworzenia warunków do prowadzenia aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do tych zasobów”. Całość ma być opracowana przez zespół, złożony z przedstawicieli ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego, Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, ministra właściwego ds. kultury i dziedzictwa narodowego, Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz środowisk naukowych. Same obszary zostaną natomiast „wyodrębnione w planach zagospodarowania przestrzennego województw jako ustalenie wiążące”.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 roku, jest kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej kraju. W rozdziale VII. Opis głównych obszarów koncentracji działań wśród projektów strategicznych wymieniona została digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej, czyli kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024.

Program opieki nad zabytkami został opracowany na podstawie uchwały Zarządu Województwa nr 2944/VI/20 z dnia 5 listopada 2020 r. przez Instytut Rozwoju Terytorialnego, we współpracy z Działem Dziedzictwa Kulturowego, Wydziałami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego oraz przy udziale Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Przyjęta w Programie wizja rozwoju: wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego wpisuje się w europejską politykę kulturalną. Utrzymanie tożsamości i autentyczności kulturowego regionów europejskich stanowi jeden z ważniejszych czynników rozwojowych zgodnie z zapisami Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską (Dz. Urz. UE 2006 C 321/E).

Za cel strategiczny uznano zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa

kulturowego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego Śląska. Zgodnie z tym założeniem, dziedzictwo kulturowe jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości mieszkańców regionu. Stanowi zarówno przedmiot ochrony, jak i znaczący potencjał, który może i powinien być wykorzystywany w rozwoju społecznym i gospodarczym województwa.

Cele operacyjne, podporządkowane celowi strategicznemu, dotyczą dwóch obszarów działań:

Cel operacyjny 1: Zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego obejmuje działania mające na celu poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych, w szczególności poprzez wspieranie zintegrowanych aktywności wielu podmiotów zaangażowanych w zarządzanie i opiekę nad nimi.

Cel operacyjny 2: Wzmacnianie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego obejmuje działania wzmacniające poczucie tożsamości mieszkańców regionu Dolnego Śląska i ich zaangażowania w opiekę nad zabytkami, a także promocję dziedzictwa kulturowego jako integralnej części marki regionu.

Dokument w wykazie zabytków zagrożonych umieszczonym w tabeli 7 wymienia pałac w Droglowicach.

Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030

W strategii podkreśla się fakt, że województwo dolnośląskie charakteryzuje się dużą liczbą obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków wynosi 49 245, w tym 8 452 to zabytki nieruchome (1. miejsce w Polsce), 1 492 stanowiska archeologiczne (1. miejsce w Polsce) i 39 301 zabytków ruchomych (2. miejsce w Polsce). W strukturze zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków największe ilościowo grupy stanowią obiekty mieszkalne i mieszkalno-gospodarcze (2 206), obiekty architektury sakralnej (1 477) i rezydencjonalnej (775) oraz obiekty użyteczności publicznej (669).

W ewidencji zabytków znajduje się 100 449 zabytków architektury i budownictwa oraz ich zespoły, parki i cmentarze (w tym 7,5% wpisanych do rejestru), 342 układy urbanistyczne (w tym 39% wpisanych do rejestru zabytków), 1 993 układy ruralistyczne (w tym 0,5% wpisanych do rejestru zabytków), 2 523 obszary ochrony archeologicznej (w tym 2 obszary wpisane do rejestru zabytków), 39 301 stanowisk archeologicznych (w tym 4,7% wpisanych do rejestru zabytków).

Dlatego też pośród mocnych stron w analizie SWOT wskazywana jest różnorodność zachowanego dziedzictwa kulturowego, w tym duża liczba zabytków o wysokiej klasie artystycznej i znaczeniu historycznym (obiekty na liście UNESCO, pomniki historii, parki kulturowe), oraz największa w skali kraju liczba zabytków nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Wśród słabych stron wskazywane jest negatywne przekształcenia historycznych układów

przestrzennych miejscowości, wprowadzanie nowej zabudowy oderwanej od miejscowej tradycji budowlanej oraz modernizacja zabytkowych obiektów bez poszanowania znaczenia i wartości zabytków oraz znaczna dewastacja zabytkowych obiektów przemysłowych i kolejowych spowodowana ich długotrwałym nieużytkowaniem.

Pośród działań wskazywane jest (1.4.3.) wspieranie rewitalizacji zabytkowych zespołów urbanistycznych i najcenniejszych obiektów architektury. Kolejnym działaniem jest wsparcie zagospodarowywania i udostępnienia na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym (5.4.3.).

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Legnicko - Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2027

Dokument wskazuje, że pod względem liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków nasze województwo zajmuje pierwszą pozycję w Polsce. Stanowi to o potencjale turystycznym regionu. Najwyższy udział w zasobach krajowych (24%) posiadają zespoły rezydencjonalne - zamki i pałace, oraz towarzyszące im zabytkowe założenia kształtowania zieleni - parki i ogrody (12%). Równocześnie w analizie SWOT w punkcie zasoby wskazano, że wiele obiektów zabytkowych wymaga rewitalizacji.

Dokument za jeden z postulowanych celów wskazuje utworzenie wspólnego produktu turystycznego, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego. Podkreślana jest rola rewitalizacji terenów atrakcyjnych turystycznie, posiadających walory zarówno przyrodnicze, kulturalne jak i historyczne oraz budowa infrastruktury towarzyszącej. Celem szczegółowym jest m.in. zagospodarowanie terenów rzeki Odry, poprzez budowę przystani, portów rzecznych i infrastruktury turystycznej w gminie Pęcław oraz Ścinawa.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego

Dokument został przyjęty uchwałą nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r. W kierunku działania 2.2. pn. wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu wskazane jest, że najważniejszym zadaniem jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz historycznie ukształtowanych miejskich założeń przestrzennych, które pilnie wymagają podjęcia prac ratowniczych. Konieczne jest utrzymanie wartości historycznych świadczących o tożsamości i indywidualnych cechach założeń urbanistycznych, takich jak układ przestrzenny z centralnie usytuowanym rynkiem i dominującymi obiektami, ratuszem, kościołem oraz kwartałami mieszczańskiej zabudowy. Konkurencyjność gospodarki województwa dolnośląskiego opierać się będzie m.in. o racjonalne wykorzystanie w rozwoju turystyki zasobów przyrodniczych i kulturowych regionu z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju i przepisów ochrony środowiska.

Aby umożliwić realizację ww. celu samorząd województwa zobowiązał się do następujących działań:

1. Działania służące zapewnieniu ochrony i poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz utrzymaniu wielokulturowej tożsamości regionu, w tym:
 - 1) poprawa stanu założeń przestrzennych o zachowanej strukturze urbanistycznej oraz zespołów zabytkowych przez wsparcie finansowe samorządu województwa,
 - 2) zachowanie miejsc pamięci utrwalających wielokulturową tożsamość regionu przez wsparcie finansowe samorządu województwa.
2. Wskazanie w Planie obszarów i zespołów zabytkowych wnioskowanych do objęcia ochroną w formie parku kulturowego i pomnika historii dla zachowania wartości krajobrazu kulturowego o wysokim znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego.
3. Wspieranie rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych poprzez:
 - a) opracowanie koncepcji rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych z uwzględnieniem obszarów o niewykorzystanym potencjale turystycznym,
 - b) włączenie regionalnych szlaków turystycznych w udostępnianie zasobów przyrodniczych i kulturowych będących w gestii samorządu województwa,
 - c) poprawę dostępności turystycznej województwa przez integrację regionalnych szlaków z systemem węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej.
4. Opracowanie zintegrowanej strategii rozwoju regionalnych klastrow turystycznych

Na obszarze Gminy Pęcław nie wyznaczono innych, niż już istniejące, stref ochrony konserwatorskiej, a także nie wytypowano zabytkowych zespołów do objęcia ochroną poprzez utworzenie rezerwatów bądź parków kulturowych.

Lokalna Strategia Rozwoju dla Krainy Łęgów Odrzańskich na lata 2014-2020 z perspektywą do 2023 roku (wersja po zmianach z sierpnia 2021)

LGD Kraina Łęgów Odrzańskich obejmuje 12 gmin, w tym 5 gmin miejsko-wiejskich i 7 gmin wiejskich. Obszar objęty LSR znajduje się w całości na terenie województwa dolnośląskiego, na terenie 6 powiatów. Obszar LGD położony jest wzdłuż Odry pomiędzy Wrocławiem a Głogowem – rzeka stanowi oś partnerstwa i w dużej mierze decyduje o specyfice tej grupy działania.

W dokumencie wskazywany jest fakt, że na wyróżnienie zasługuje przepompownia wody w Leszkowicach - architektura i sposób kształtowania bryły jest wyjątkowy, obiekt ten z powodzeniem mógłby stać się jednym z cenniejszych wizerunków promujących dziedzictwo związane z rzeką Odrą. Podobnie jak pas umocnień poniemieckich z lat 30. i 40. XX w. (tzw. Rygiel Odry) – wszystkie zachowane schrony, oraz ich pozostałości powinny zostać w pełni zinwentaryzowane w celu szerszego rozpowszechnienia i promocji jako element miejscowego dziedzictwa.

Atrakcyjność turystyczna regionu wiąże się przede wszystkim z walorami krajobrazowo -

przyrodniczymi oraz dziedzictwem kulturowym. Głównym szlakiem jest rowerowy i kajakowy Szlak Odry przebiegający wzdłuż Doliny Odry o łącznej długości 1064 km. Szlak biegnie od granicy czeskiej do Owczar przez m.in. Wrocław i Głogów. Na obszarze LGD szlak ma długość ok. 256 km i biegnie po obu jej brzegach. Szlak Odry wpisany jest do sieci szlaków dziedzictwa przyrodniczo - kulturowego Greenways. Jest to oś działań turystycznych, przyrodniczych i społecznych w Partnerstwie. Zaletą szlaku jest to, że łączy charakterystyczne elementy kulturowe, społeczne i przyrodnicze, jakie należy poznać na tym odcinku Odry. Ponadto łączy kilkanaście ścieżek dydaktycznych, zlokalizowanych na tym obszarze. Szlak wymaga jednak odnowienia i dalszego rozwoju, zarówno jako szlak kajakowy, jak i rowerowy.

Obciążenia finansowe związane z przeciwdziałaniem COVID_19 wpłynęły negatywnie na współfinansowanie innych obszarów i działalności, w tym np. ochrony i renowacji zabytków, szczególnie w mniejszych miejscowościach. Dlatego zdecydowano, że właśnie te obszary, tj.: wsparcie powstawania nowych firm, a poprzez to nowych miejsc pracy, dalszy rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz wsparcie renowacji zabytków powinny być głównym przedmiotem wsparcia w ramach dodatkowych środków na realizację LSR.

W dokumencie wskazane są dwa cele główne, uzupełnione celami szczegółowymi:

Cel ogólny: 1. Zachowanie dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego obszaru w oparciu o przedsiębiorczość mieszkańców i rozwój turystyki w regionie. 1.1. Rozwój bazy i infrastruktury turystycznej, ze szczególnym uwzględnieniem infrastruktury związanej z turystyką wodną po Odrze.

Dokument pośród słabych stron obszaru wskazywane jest niewystarczający stopień renowacji obiektów zabytkowych. Ponadto w ramach działania rozwój brak pełnej i aktualnej informacji o zabytkach, szlakach, atrakcjach turystycznych oraz niewystarczający stopień renowacji obiektów zabytkowych i powiązany z tym wykorzystanie dla rozwoju turystyki.

Cel ogólny 2. Budowa zintegrowanego, wykształconego i aktywnego społeczeństwa obywatelskiego oraz wzrost poczucia tożsamości mieszkańców z regionem Krainy Łęgów Odrzańskich. 2.2. Animowanie i podtrzymywanie wielokulturowego życia obszaru oraz dbanie o jego zasoby przyrodnicze i spuściznę historyczną.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

a) wynikające z dokumentów o charakterze strategicznym

Strategia Rozwoju Gminy Pęcław na lata 2016 – 2023

Dokument wskazuje, że obecny stan zabytków gminnych oraz sakralnych wymaga dalszych inwestycji, w celu zahamowania procesu degradacji zabytków.

Wśród mocnych stron gminy wymienia różnorodność zasobów zabytkowych oraz małe przekształcenia w obrębie większości zabytkowych obiektów gospodarczych i mieszkalnych. Choć jednocześnie pośród słabych stron wymieniany jest fakt, że są to zabytki o charakterze lokalnym, często zaniedbane lub w ruinie, a jedynie pojedyncze obiekty posiadające wybitne wartości historyczne i artystyczne. Wskazywana jest duża ilość opuszczonych i niezamieszkałych obiektów zabytkowych i gospodarstw.

Za szansę wymienia stworzenie produktów turystycznych w oparciu o zabytki architektury i budownictwa w powiązaniu z atrakcjami turystycznymi i krajobrazowymi. Choć wskazuje jednocześnie jako zagrożenie negatywne nastawienie części właścicieli i użytkowników do ochrony zabytków i przyrody, postrzeganej jako źródło ograniczeń i represji oraz prowadzone przez prywatnych właścicieli remonty zabytków przy braku zrozumienia ich walorów i zacieraniu pierwotnych wartości artystycznych. W dokumencie wskazany jest cel szczegółowy 1.3:

Racjonalne wykorzystanie potencjału Odry i lokalnego dziedzictwa na rzecz rozwoju turystyki i rekreacji. Do realizacji tego celu zaplanowane zostały grupy następujących działań:

1.3.1 Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej ze szczególnym naciskiem na pas Odry i infrastrukturę turystyki wodnej.

1.3.2 Rozwój i promocja sieci szlaków i tras turystycznych (pieszych, rowerowych, edukacyjnych etc.) z niezbędną infrastrukturą.

1.3.3 Współpraca z gminami ościennymi oraz partnerami społecznymi i regionalnymi na rzecz wdrażania spójnej i sieciowej oferty turystycznej (m.in. Szlak Odry).

1.3.4 Wykorzystanie, ochrona i adaptacja lokalnych zasobów na rzecz stworzenia i rozwoju tematycznej oferty turystycznej (przeprawy promowe, Rygiel Odry-system umocnień z II wojny światowej, infrastruktura hydrotechniczna, Ekomuzeum Dziadoszan, zachowana zabudowa wiejska).

1.3.5 Ochrona i zachowanie zabytków oraz tradycyjnej zabudowy wiejskiej wsi nadodrzańskich.

Realizacja tego priorytetu jest wskazywana na okres od 2016 roku.

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Pęcław na lata 2021-2025 z perspektywą na lata 2025-2028

W dokumencie podkreślona została konieczność ochrony środowiska przyrodniczego krajobrazowego, gdzie przez to ostatnie rozumie się również zabytkowe zespoły pałacowo – parkowe (w liczbie 8 w granicach gminy). Dokument wskazuje, że istniejące na terenie gminy podworskie parki zabytkowe są zaniedbane i silnie zdewastowane. W związku z powyższym Program postuluje „ochronę indywidualną obejmującą pomniki przyrody, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo - krajobrazowe”. Wśród zadań średniookresowych (do 2024 roku) wymienia się:

- utrzymanie i urządzenie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków,
- ukierunkowanie ruchu turystyczny poprzez rozwój szlaków turystycznych i ścieżek dydaktycznych na terenach interesujących przyrodniczo.

b) wynikające z opracowań wyznaczających kierunki polityki przestrzennej gminy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Pęcław – Głogów 2000 Załącznik nr 1 do Uchwały, Rady Gminy nr XX/121/2001 z 2 lutego 2001 r. wraz ze Zmianą Studium Uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Pęcław – Głogów 2010 (Załącznik nr 1 do Uchwały Rady Gminy Pęcław Nr XI / 67/12 z 30 stycznia 2012 r.)

Studium jest dokumentem określającym politykę przestrzenną gminy oraz planowany sposób zagospodarowania jej obszaru, stanowiąc równocześnie podstawę do opracowania przez wójta miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Głównym celem rozwoju gminy jest „zapewnienia gminie warunków rozwoju zgodnych z istniejącymi uwarunkowaniami, tendencjami rozwojowymi oraz ustaleniami wynikającymi z ponadlokalnych (ponadgminnych) celów i kierunków polityki przestrzennej”, w tym m.in.:

- określenie wartości środowiska przyrodniczego i zagrożeń środowiskowych oraz obszarów objętych lub wskazanych do objęcia ochroną na podstawie przepisów szczególnych,
- racjonalne kształtowanie układu osadniczego gminy przez określenie obszarów zabudowanych i przeznaczonych pod nową zabudowę oraz, w miarę potrzeb, wymagających przekształceń bądź rehabilitację zabudowy istniejącej, określenie obszarów przewidzianych do realizacji ponadlokalnych celów publicznych.

Studium zawiera zwięzłą charakterystykę dziedzictwa kulturowego, przestrzennego, przyrodniczego oraz krajobrazowego gminy. W zakresie ochrony zabytków i układów przestrzennych przywołano ogólne zasady kształtowania zabudowy, postulując m.in.

- natychmiastową interwencję w postaci prac remontowo – zabezpieczających dawnych zabytkowych zespołów pałacowych, zwłaszcza pałacu w Drogłowicach,

-
- proponuje się zakaz zabudowy działki nr 307/9 w Białółce ze względu na jej bezpośrednie sąsiedztwo z zespołem parkowo – pałacowym.

Dla obszarów objęcia zasobów kulturowych ochroną, Studium kreuje politykę przestrzenną, wymieniając m.in.:

- zachowanie obiektów, dbanie o ich stan,
- dostosowanie nowej zabudowy do zastanej, historycznej (w układach ruralistycznych linia zabudowy wyznaczona przez zabudowę historyczną architektury),
- potrzebę wyznaczenia strefy ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego,
- potrzebę wyznaczenia strefy ochrony konserwatorskiej ekspozycji,
- należy poprawnie i zgodnie z lokalizacją AZP - zaznaczyć stanowiska archeologiczne na rysunku planu (w gminie Pęcław zewidencjonowano 163 stanowiska archeologiczne).

Kierunki zagospodarowania gminy wymieniają w odniesieniu do turystyki w powiązaniu z ochroną układów ruralistycznych:

- wprowadzenie terenów pod zabudowę w miejscowościach nadodrzańskich: Borków, Golkowice, Mileszyn, Wietszyce, Wojszyn z uwzględnieniem możliwości lokalizacji zabudowy rekreacyjnej,
- wyznaczenie w nurcie Odry przystani kajakowych i żaglówkowych w Borkowie, Golkowicach i Leszkowicach.

5.2. Charakterystyka zasobów, analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Pierwsze wzmianki na temat osadnictwa i działalności ludzkiej w granicach obecnej gminy Pęcław swym rodowodem sięgają okresu przedhistorycznego, o czym świadczą zabytki archeologiczne. Istotne znaczenie miała lokalizacja w pobliżu Odry (której koryto przebiegało do XVI wieku bardziej na południe) – osady pełniły ważne funkcje strategiczne związane z przeprawą przez rzekę. Plemię Dziadoszan stworzyło grody w Przedmościu i Leszkowicach (Orsku), które funkcjonowały do połowy X wieku i podupadły po skonsolidowaniu plemion słowiańskich przez Mieszka I. Osadnictwo rozwijało się jednak nadal wokół przepraw, z których najdogodniejsze w średniowieczu znajdowały się w dwóch wspomnianych miejscach oraz w Białółce. W XIII wieku pojawiają się pierwsze wzmianki na temat Piersnej, należącej przez krótki okres czasu do księcia Konrada Głogowskiego. Na przełomie XIII i XIV wieku lokowano na prawie niemieckim Wietszyce, Leszkowice, Kotowice, Pęcław oraz Wierzchnie, choć pozostałe miejscowości mogły już wtedy istnieć i funkcjonować na prawie polskim. Na przestrzeni XVII i XVIII wieku powstały wsie Wojszyn, Borek i Zabornia, zaś na mapach Księstwa Głogowskiego z XVII wieku umieszczono Białółkę (choć pierwsza wzmianka w dokumentach archiwalnych na temat tej wsi pojawia się już w 1414 r.), Pęcław, Piersnę, Droglowice, Golkowice, Wietszyce, Kotowice oraz Leszkowice. Część z nich funkcjonowała jako dobra rycerskie, później zaś szlacheckie. Polityczna przynależność okolic

Pęcławia zmieniała się. Wszystkie miejscowości wchodziły między XIII a XVI wiekiem w skład Księstwa Głogowskiego, które przechodziło z rąk Piastowskich w ręce królów Węgier, Jagiellonów, a ostatecznie stało się integralną częścią Czech. 20 sierpnia 1385 tereny gminy Pęcław były areną jednej z ważniejszych bitew epoki rozbiorów dzielnicowych- bitwy pod Wietszycami o przynależność Wschowy do Śląska. Naprzeciw siebie stanęły wojska polskie i śląskie (Henryka V). Przegrali ją polscy rycerze. Następnie teren obecnej gminy był pod panowaniem austriackich Habsburgów, by po wojnach śląskich w latach 40. XVIII wieku przejść w posiadanie Prus.

Osady i wsie obecnej gminy Pęcław od zawsze miały charakter rolniczo-hodowlany, związane też były silnie z Odrą. Po XVIII wiek region często był nawiedzany przez epidemie, które kilkakrotnie dziesiątkowały liczbę mieszkańców i doprowadzały do wyludnienia wsi. Za każdym razem przybywali jednak nowi osadnicy. Rozwój regionu nastąpił w II połowie XIX wieku i wiąże się z panowaniem pruskim. Z okresu tego pochodzi większość istniejącej dziś zabudowy, będącej wynikiem powstawania gospodarstw produkcyjnych. Wraz z rozwojem przemysłu spożywczego okolicy, w tym budową cukrowni w Głogowie (1836), Nosolicach (1896), gorzelnii w Trzęsowie, krochmalni w Głogowie i w Niechlowie, poprawiła się sytuacja ekonomiczna okolicznych wsi. Równocześnie regulacja koryta Odry i powstanie przystani dla barek i statków rzecznych m.in. w Borkowie, prowadzi do modernizacji dróg i wzrostu znaczenia regionu. Od czerwca 1887 roku na trasie Chobienia – Siedliska kursował parowiec osobowy „Wielki Głogów”, dzięki czemu nadodrzańskie miejscowości stały się przystankiem na trasie żeglugi śródlądowej, elementem jej tradycji. Poprawa koniunktury i rozwój wsi zaowocował budową nowego kościoła w Wojszycach, szkół w Białołęce, Wierzchowni, Wojszynie, Drogłowicach, Wietszycach i Kotowicach. W regionie dominowali w XIX wieku wyznawcy protestantyzmu, choć katolicy wciąż stanowili ¼ mieszkańców.

Rozwój regionu uległ spowolnieniu w okresie międzywojennym, kiedy to wprowadzone zostały jedynie obiekty techniczne, takie jak przepompownia w Borkowie i w Leszkowicach, funkcjonujące w systemie melioracji łąk nadodrzańskich, odprowadzające wody z kanałów melioracyjnych (pochodzących z przełomu XIX i XX w.) do Odry. Z uwagi na małe uprzemysłowienie i problemy z zatrudnieniem w latach 30. XX doszło do migracji ludności na zachód Rzeszy, przekraczającej przyrost naturalny. Sytuacja odwróciła się w trakcie II wojny światowej, gdy okoliczne wsie zasiedliła ludność niemiecka z zachodniej Rzeszy.

Działania II wojny światowej ominęły region obecnej gminy, nie dokonały się na jej terenie większe zniszczenia poza aktami rabunkowymi, które szczególnie dotknęły zespoły dworskie i pałacowe. W wyniku przesiedleń w latach 1945-1948 do okolicznych wiosek napłynęła ludność z terenów wschodniej II RP, terenów Wielkopolski oraz Małopolski, choć ponad 500 autochtonów zdecydowało się pozostać. Historycznie wykształcona struktura przestrzenna gminy Pęcław wraz z zabudową zachowała swój przedwojenny charakter, w krajobrazie ruralistycznym wciąż dominują obiekty sprzed 1945 roku.

Gmina Pęcław w obecnych granicach została powołana do życia w 1972 roku. Obszar ten graniczy z wiejską gminą Głogów od zachodu oraz powiatami górowskim od północy, lubińskim – od

południowego wschodu oraz polkowickim od południa. Obszar od średniowiecza historycznie był związany z miastem Głogowem, odległym zaledwie 10 km od granic obecnej gminy.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Obecnie w krajobrazie kulturowym dominują wsie o zabudowie z przełomu XIX i XX wieku, o czytelnych układach ruralistycznych, posiadających metrykę średniowieczną. Zwarte skupiska osad otoczone polami, lasami oraz terenami podmokłymi (pozostałości po dawnym biegu Odry), zlokalizowane są wśród starorzeczy Odry. Istotną częścią krajobrazu kulturowego są miejscowości położone w nadbrzeżnym pasie rzeki, w okolicach zalesionych wałów, gdzie wciąż czytelne pozostają tereny po dawnych przystaniach, a także pozostałości po umocnieniach i fortyfikacjach Linii Środkowej Odry.

Przeszło połowa osad gminy Pęcław wyróżnia się zespołami podworskimi i pałacowymi, które stanowią element osi ruralistycznej, znajdują się zawsze w centrum wsi, przy głównych traktach. Wyjątek stanowi zespół w Leszkowicach. Z dziewięciu osad tylko trzy posiadają kościoły, bądź kaplice. Integralnymi elementami lokalnego dziedzictwa pozostają ponadto liczne stanowiska archeologiczne oraz instalacje hydrotechniczne, powiązane z gospodarką odrzańską i nawadnianiem okolicznych pól. Region ominęło intensywne uprzemysłowienie, zaś zabudowa o małej intensywności wpleciona pozostaje w malowniczy krajobraz również za sprawą licznych, choć zdewastowanych parków przypałacowych i naturalnych arealów leśnych.

5.2.3. Układ ruralistyczny

Na terenie gminy Pęcław nigdy nie rozwinęły się ośrodki miejskie, stąd mówić można jedynie o układach ruralistycznych. Przez wieki najważniejszą osadą w regionie była Białotąka, której średniowieczna struktura owalnicy pozostaje do dziś czytelna. Układ ten miał charakter obronny, z zabudową mieszkalno – gospodarczą na okręgu koła ze wspólnym pastwiskiem w środku. Zabudowę wsi takich jak Drogłowice, Wierzchnia, Wojszyn czy Mileszyn zaplanowano natomiast wzdłuż traktów komunikacyjnych, linearnie, stanowią one przykład tzw. niwowych „ulicówek”, których koncepcja została nieznacznie zaburzona wraz z powstaniem nowej zabudowy po 1945 roku. Bardziej nieregularnym rozplanowaniem odznacza się Piersna, Pęcław oraz Wietszyce, łączące w sobie cechy ulicówki, okolicy i zabudowy narastającej wokół dawnego zespołu dworskiego. Nadbrzeżne Golkowice i Borkowice charakteryzują się natomiast skupiskami zabudowy ograniczonej i uzależnionej swą strukturą od linii nabrzeża rzeczno. Odmienny charakter mają Leszkowice, składające się z dwóch odrębnych osad: nadbrzeżnej krótkiej ulicówki oraz zespołu pałacowego wraz folwarkiem i zabudową mieszkalną służby oraz parobków wzdłuż wschodniego podjazdu do kompleksu.

Układów ruralistycznych niemal nie zaburzają powojenne elementy zabudowy, stanowią one niewielki odsetek w większości miejscowości.

Najstarsze części układów wsi znaczą zagrody wznoszone w czworobok z budynkami mieszkalnymi prostopadłościennymi do głównego traktu, w równej linii zabudowy. Zespoły

dworskie i pałacowe dominują w układach przestrzennych wsi, z reguły ulokowane są w ich centrach. Golkowice oraz Turów mogą posłużyć za przykład rozplanowania zabudowy mieszkalnej wokół pierwotnego zespołu dworskiego, są to osady przyfolwarczne.

5.2.4. Zabytki nieruchomości

5.2.4.1. Zabudowa mieszkalna i gospodarcza

Na występującą w gminie Pęcław zabytkową zabudowę mieszkalną składają się niewielkie folwarki i gospodarstwa rolne w większości z przełomu XIX i XX wieku, wraz z zachowanymi budynkami gospodarczymi, usytuowane zarówno w układzie kalenicowych, jak też szczytowym.

Dominują budynki ceglane, otynkowane jednokondygnacyjne z poddaszem użytkowym, rzadziej dwukondygnacyjne domy w układzie szczytowym i zabudową gospodarczą na tyłach, zamykającą prostokątne podwórze, zachowały się w obrębie wszystkich wsi. Ozdobę szczytów elewacji bocznych tych obiektów stanowią opaski gzymsowe oraz symetrycznie rozmieszczone półokrągłe otwory okienne.

Drugi typ zachowanych gospodarstw rolnych, charakteryzują ceglane, z reguły jednokondygnacyjne, czasami nieotynkowane domy mieszkalne, często z facjatą bądź dwukondygnacyjnym ryzalitem na osi fasady, wraz z zabudową gospodarczą. Niektóre spośród nich posiadają drewnianą werandę, bądź wiatrołap, akcentujące główne wejście.

Zachowało się kilkanaście domów mieszkalnych wzbogaconych bardziej urozmaiconym detalem architektonicznym. Wśród nich warto wymienić m.in. ob. Urząd Gminy, z uskokową opaską ścian szczytowych, lizenami w narożach i wazami wieńczącymi szczyty (Pęcław 28), dom nr 3 i 42 w Białółce z ozdobnymi otworami okiennymi ryzalitu osiowego i szczytów elewacji bocznych czy gospodę w Kotowicach oraz dom nr 41 w Białółce ze ścianką szczytową na osi fasady, odwołującą się swą formą do wzorców neogotyckich. Dodatkowo dom nr 3 w Białółce zdobi nad wejściem głównym rzadki detal – płaskorzeźbione popiersie kobiety z dzieckiem (być może odniesienie do Matki Bożej) w ozdobnym medalionie.

Powyższa zabudowa uzupełniona jest pojedynczymi budynkami powstałymi w latach 20. XX i na przełomie XX i XXI wieku. Nie zachowały się natomiast domy drewniane, niegdyś w zabudowie wsi przeważające.

Większość budynków mieszkalnych regionu zachowała oryginalną bryłę, często też zadaszenie, jednak przeważająca część z nich otrzymała nowe otwory okienne (często naruszające rytmikę oryginalnych podziałów elewacji), wiele z nich pozbawionych zostało też oryginalnej dekoracji architektonicznej, szczególnie wskutek ocieplania elewacji.

Charakterystyczne są zachowane budynki gospodarcze, łączące funkcje obory w przyziemiu i stodoły bądź spichlerza w partii użytkowego poddasza, wzniesione na planie prostokąta, ceglane, zdobione opaskami gzymsu międzykondygnacyjnego oraz rytmicznym układem

otworów okiennych i drzwiowych (z reguły sklepionych łukiem odcinkowym) o bardzo powtarzalnych formach i kształtach na terenie całej gminy. Wszystkie zachowane są w bardzo dobrym stanie, część posiada bogatsze formy detaliczne (mowa o budynkach gospodarczych z Wojszyna). Znacznie oszczędniejszą formą odznaczają się ceglane stodoły, równie licznie zachowane. W Kotowicach, Wierzchowni i Pęcławiu pozostały stodoły o konstrukcji szachulcowej z 4 ćw. XIX w.

Odmienne typologicznie pozostają dwukondygnacyjny spichlerz przy budynku mieszkalnym nr 27 w Droglowicach oraz zachowany częściowo budynek gospodarczy przy domu nr 11 w Wierzchowni (za sprawą falistej formy dachu). Wszystkie opisane obiekty pochodzą z przełomu XIX i XX w., pojedyncze z lat 70/90. XIX w. Ponadto w Droglowicach ok. 1870 r. wzniesiono na planie wydłużonego prostokąta owczarnię, która dziś w połowie użytkowana jest jako dom mieszkalny.

5.2.4.2. Budynki użyteczności publicznej i gospody

Zachowane w gminie zabytkowe budynki użyteczności publicznej oraz gospody pochodzą z XIX oraz z XX w. Gospody wiejskie zachowały się w Pęcławiu, Droglowicach, Leszkowicach, Wojszynie, Wietszycach i Kotowicach. Zachował się też silnie przekształcony budynek restauracji - gospody w Borkowie (tzw. Rybaczkówka). Przed 1945 r. najwięcej z nich działało w miejscowościach leżących nad Odrą, w Borkowie były to aż trzy obiekty. Dziś pełnią rolę domów mieszkalnych poza pierwszym obiektem, w którym obecnie mieści się Urząd Gminy. Nieużytkowana gospoda w Kotowicach jest obecnie remontowana do celów mieszkalnych. Gospoda w Droglowicach posiada dodatkowo funkcję handlową. Wszystkie odznaczały się bogatą dekoracją architektoniczną lub (i) elementami bryły takimi jak facjaty, ścianki szczytowe na dłuższej osi, etc., którą to dekorację po II wojnie światowej częściowo utraciły, ulegając kolejnym przekształceniom.

Podobnie powstałe w ostatniej ćwierci XIX wieku i powiększane bądź przebudowywane w latach 20. XX w. zostały dawne szkoły – poza placówką w Białołęce – przystosowane zostały do funkcji mieszkalnych. Elewacja szkoły w Wietszycach została zaakcentowana lizenami i okulusem w ryzalicie środkowym. Główną ozdobą budynków w Droglowicach i Białołęce – są dachy mansardowe. Ceglane, nieotynkowane szkoły w Wojszynie i Kotowicach nie uległy przebudowie w latach 20., zaś wydłużona bryła obiektu w Wierzchowni pozbawiona jest akcentów oraz dekoracji.

5.2.4.3. Obiekty sakralne

W gminie Pęcław zachowały się jedynie dwa zabytkowe kościoły oraz jedna kaplica (obecnie również użytkowana jako kościół). Wokół dwóch pierwszych obiektów założono cmentarze. Wszystkie zachowały się w bardzo dobrym stanie, nadal są użytkowane.

Kościół parafialny pod wezwaniem Matki Boskiej Bolesnej w Białoleńcu

Pierwszy kościół w Białoleńcu, pochodzący z pierwszej ćwierci XVII wieku, został przebudowany ok. 1756 roku, a następnie spłonął. Obecny wzniesiono ok. 1840 roku prawdopodobnie z wykorzystaniem murów wcześniejszej budowli i przebudowano na przełomie XIX i XX wieku. W okresie tym był to kościół ewangelicki.

Orientowany, murowany, na rzucie prostokąta, jednonawowy z dzwonnica nad kruchtą, nakryty został dachem czterospadowym. Jego architektura wykazuje cechy późnoklasycystyczne, podobnie jak większość zachowanego wyposażenia wnętrza.

Kościół wraz z cmentarzem okala mur, którego fragmenty pochodzą z XVII wieku, podobnie jak późnorenesansowa brama wiodąca na teren świątyni.

Kościół filialny pw. Nawiedzenia NMP w Piersnej

Obiekt po raz pierwszy wzmiankowany w źródłach w 1259 roku. Być może na jego fundamentach wzniesiono dzisiejszą świątynię, której powstanie datuje się na XV wiek.

Bryła jednonawowej gotyckiej budowli uległa przebudowie po działaniach wojny trzydziestoletniej, kiedy kościół najpierw ostrzelano, a następnie spalono (13.11.1635). W trakcie kilkudziesięciu lat odbudowy (1654 – 1670) zmieniono m.in. kształt otworów okiennych. Oryginalne zachowały się jedynie w wieży. Kościół restaurowano w II poł. XIX w.

Orientowany, murowany – kamienny (oprócz cegieł użyto żeleziaków i głazów narzutowych) kościół z wieżą nad kruchtą, oparty został na filarach przyporowych. Dzwon pochodzi z 1601 roku, natomiast zakrystia została dobudowana na przełomie XIX i XX wieku. Nawa przykryta jest sklepieniem kolebkowym z lunetami. We wnętrzu zachowało się wyposażenie z XVII i XVIII wieku. Cennym zabytkiem są ponadto liczne renesansowe i rokokowe epitafia, wmurowane w elewację świątyni i mur cmentarny.

W okresie reformacji kościół okresowo przejęty został przez protestantów, by powrócić w 1654 roku do katolików.

Kaplica w Wojszynie – obecnie kościół filialny pod wezwaniem św. Mikołaja

Niewielka kaplica, wzniesiona w 4 ćwierci XIX wieku, orientowana, murowana i otynkowana, z ośmioboczną wieżą nad kruchtą – pozbawiona jest dekoracji architektonicznej. Niegdyś ewangelicka, ulokowana w centrum wsi, przy głównym trakcie komunikacyjnym, spełnia dziś rolę kościoła filialnego.

5.2.4.4. Zespoły rezydencjonalne

Ogromną większość osad gminy Pęcław stanowiły indywidualne majątki ziemskie z zespołami dworskimi i pałacowymi. Wszystkie bez większego uszczerbku (zostały jedynie częściowo

splądrowane), przetrwały II wojnę światową zaś w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej tworzono w nich Państwowe Gospodarstwa Rolne, które w 1991 roku zlikwidowano. Większość obiektów przestała być użytkowana, co też przyspieszyło popadanie zespołów w ruinę. Obecnie tylko trzy spośród nich zachowały się we względnie dobrym stanie: pałac w Białolęce i Turowie – oba nadal zamieszkałe oraz dwór w Leszkowicach, będący od kilku lat w rękach prywatnych. Dwór w Mileszynie oraz pałac w Droglowicach są w kompletnej ruinie, po dworach w Pęcławiu, Wietszycach, Wierzchowni i pałacu w Golkowicach nie pozostał ślad, podobnie jak po zespole w Piersnej, zlokalizowanym niegdyś tuż przy zabytkowym kościele. Reliktem tego ostatniego kompleksu jest przebudowany dom mieszkalny pracowników folwarku, prawdopodobnie z końca XIX wieku. Dwór w Kotowicach, choć od lat pozostawał w ruinie – został ostatecznie rozebrany w roku 2019.

W dużo lepszej kondycji są folwarki i budynki gospodarcze, wchodzące w skład pozostałych zespołów, choć wiele z nich od lat nie jest użytkowane.

Zespół pałacowy w Białolęce

Eklektyczny pałac w Białolęce powstał na miejscu renesansowego dworu rodu von Kottwitz. Wzniesiony został w 4 ćwierci XIX wieku dla rodziny Lehfelddt. Murowany, składa się z dwukondygnacyjnego korpusu głównego osadzonego na rzucie prostokąta, ozdobionego pseudoportykiem na osi oraz z dostawionego doń od południa trójkondygnacyjnego skrzydła z wieżą. Korpus główny kryty jest dachem dwuspadowym z lukarnami. Schodkowy szczyt północnej elewacji oraz ozdobiona krenelażem ośmioboczna wieża wraz z delikatnymi płaskorzeźbami geometrycznymi – świadczą o inspiracjach gotyckich, jednak opracowanie opasek okiennych skrzydła południowego czy drewniany fronton ponad pseudoportykiem elewacji ogrodowej wykazują cechy neorenesansu włoskiego. Część cech stylowych została zatarta wraz z powojennymi drobnymi przekształceniami elewacji korpusu głównego.

Od wschodu do pałacu przylegają budynki gospodarcze (wielokrotnie przebudowane), zaś od południowego – zachodu pawilon wozowni z 4 ćw. XIX wieku, nawiązujący do stylu mauretańskiego (obecnie w bardzo złym stanie), murowany o konstrukcji szachulcowej, założony na planie prostokąta, z drewnianą fasadą.

Usytuowany na zachód od pałacu park powstał zapewne na początku XX wieku, na miejscu starszego o około sto lat ogrodu, którego reliktem są dwa stawy przedzielone groblą. Drzewostan składa się głównie z dębów szypułkowych i kasztanowców białych, liczących od 80 do 120 lat, poza dwoma ok. 200 letnimi dębami. Park jest obecnie zaniedbany i zdewastowany.

Zespół pałacowy w Droglowicach

Pałac powstał dla rodziny von Kottwitz na przełomie XVIII i XIX wieku. W 1810 roku został przebudowany w stylu klasycystycznym. W XIX wieku majątek przejęty został przez rodzinę Lippe – Biesterfeld – Weissenfeld, która zamieszkiwała pałac do 1945 roku. Po wojnie tymczasowo był użytkowany, po opuszczeniu kilkakrotnie przeprowadzano remont obiektu (w latach 70. i na

początku 90. XX wieku). Obecnie budynek nie posiada zadaszenia, stropów poszczególnych kondygnacji i klatek schodowych, szybko popada w ruinę.

Dwukondygnacyjny pałac z mezzanino w partii poddasza skomponowano na planie podkowy z korpusem głównym i dwoma symetrycznymi skrzydłami zamykającymi niewielki dziedziniec od podjazdu. Funkcję fasady pełniła elewacja ogrodowa zdobiona na osi pilastrami w porządku jońskim. Cechy stylowe uwypukla również boniowanie I kondygnacji czy kolumnowy portal wejściowy fasady, klasycystyczne było wyposażenie wnętrza oraz bogate dekoracje poszczególnych pomieszczeń.

W zespole zachował się murowany spichlerz z końca XVIII wieku, wybudowany na rzucie prostokąta, kryty dachem dwuspadowym, o konstrukcji szkieletowej ponad I kondygnacją. Po 2018 roku budynek został poddany częściowej konserwacji i zabezpieczeniu (wymieniono dach, odrestaurowano konstrukcję drewnianą, jednak pozostawiono murowaną). Zespół uzupełnia park w stylu angielskim, założony w trakcie przebudowy pałacu w 1810 roku, obecnie w większości zdewastowany i zaniedbany.

Zespół pałacowy w Turowie

Założony pod koniec XX wieku, a przebudowywany na początku XX w. kompleks obejmuje dwukondygnacyjny pałac wzniesiony ok. 1875 roku, przebudowany w 1912, założony na rzucie prostokąta, z portykiem fasady i niewielkimi ryzalitami środkowymi zwieńczonym trójkątnymi szczytami w obrębie elewacji ogrodowej. Narożniki elewacji zostały zaakcentowane boniowanymi lizenami. Neobarokowe inspiracje zdradza dekoracja opasek i naczółków otworów okiennych oraz bryła jednoosiowej dobudówki do korpusu pałacu, którego elewacje były pierwotnie symetryczne. W zespole znajduje się również silnie zaniedbany park z przełomu XIX i XX wieku oraz budynki gospodarcze i mieszkalne z końca XIX wieku, w tym czworak dla pracowników folwarku. Część budynków jest nadal użytkowana. Pałac wystawiono na sprzedaż w roku 2015, obecnie nie jest zamieszkały.

Zespół dworski w Leszkowicach

Obecny barokowy dwór został wzniesiony w XVIII wieku, choć prawdopodobnie wykorzystano w tym celu mury istniejącej tu na przełomie XVI i XVII wieku rezydencji. Obiekt restaurowano w 1910 roku, powiększając do obecnych rozmiarów oraz w latach 80. XX w., bryła budynku pozostała jednak barokowa, oparta na planie zbliżonym do podkowy, z dwoma charakterystycznymi, masywnymi skrzydłami od strony elewacji ogrodowej. Kryty dachem czterospadowym z lukarnami, pałac wykazuje dziś cechy stylistyki neogotyckiej za sprawą schodkowego zwieńczenia ścianki szczytowej pseudoportyku fasady.

Do zespołu należą murowane budynki gospodarcze z przełomu XIX i XX wieku, w tym trójdokondygnacyjny spichlerz (niegdyś z drewnianym dźwigiem na osi) i dwie sąsiadujące z nim stodoły. Od południowego zachodu do kompleksu przylega zdewastowany park, zaś od północnego wschodu zabytkowa lipowa aleja dojazdowa do pałacu.

Dwór nie jest użytkowany, przy czym mimo stosunkowo dobrego zachowania, nie został dostatecznie zabezpieczony, część szyb w otworach okiennych została wybita. W przypadku braku jego zagospodarowania w najbliższych latach – podzieli los pałacu w Drogłowicach.

Zespół dworski w Mileszynie

Obejmuje obecnie cztery budynki gospodarcze z ok. 1880 i ok. 1920 r., oficynę mieszkalną i mieszkalno - gospodarczą oraz ruiny dworu z lat 1870-1880 wraz z pozostałościami parku z tego samego okresu.

Niewielki, eklektyczny dwór, założony na planie prostokąta, z dwoma ryzalitami na osi elewacji ogrodowej i fasady, był jeszcze użytkowany w latach 70. XX wieku. Dziś pozostały po nim jedynie zewnętrzne ściany nośne bez stropów i konstrukcji dachu. Pozostałe murowane, ceglane obiekty w folwarku popadają w ruinę (stan dwóch z nich w ostatnich 4 latach uległ pogorszeniu i obiekty te są obecnie pozbawione zadaszenia), poza oficyną mieszkalno – gospodarczą na północno – zachodnim krańcu założenia, który jest nadal zamieszkała.

Obory i spichrze na planie wydłużonego prostokąta odznaczają się delikatnym ceglany detalem architektonicznym w postaci odcinkowych opasek nad otworami okiennymi, na jednym z budynków zachowały się relikty drewnianego dźwigu wraz z mechanizmem. Stodoła wraz z oficyną mieszkalno – gospodarczą powstały ok. 1920, budynek mieszkalny został otynkowany, zaś stodoła została silnie przebudowana w II poł. XX w.

Zespół pałacowy w Kotowicach

W Kotowicach, będących jednym z najstarszych majątków szlacheckich gminy Pęcław, zlokalizowany był jeszcze dwa lata temu silnie zdewastowany zespół parkowo – pałacowy. Pałac na rzucie prostokąta kryty był dachem dwuspadowym i powstał najpewniej w latach 70. XIX wieku, prawdopodobnie na miejscu starszej rezydencji. Zespół z roku na rok popadał w ruinę. W roku 2019 został w całości rozebrany.

Zespół podworski w Pęcławiu

Z dawnego zespołu zachowały się jedynie relikty parku dworskiego (przerzedzony drzewostan, zaburzony układ, park obecnie nie jest czytelny w topografii wsi) oraz czworaki (z II poł. XIX wieku). W jego centrum znajdował się niegdyś dwukondygnacyjny dwór na rzucie prostokąta, kryty dachem mansardowym, z początku XIX wieku. Obiekt stał w ruinie już w latach 60. XX wieku, obecnie nie ma po nim śladu. Nie zachował się również spichlerz z początku XIX wieku, wchodzący w skład założenia.

Zespół podworski w Wierzchowni

Dwór w Wierzchowni powstał prawdopodobnie w końcu XVIII wieku i uległ przebudowom na przestrzeni kolejnego stulecia. Murowany, dwukondygnacyjny, nakryty dachem mansardowym

z lukarnami, posiadał oś fasady zaakcentowaną pseudopoertykiem z frontonem. Przetrwiał II wojnę światową, jednak przez kolejne dziesięciolecia nie był zamieszkały. W latach 80. XX wieku częściowo spłonął, po czym został rozebrany.

W zespole dworskim znajdował się również park i budynki gospodarcze z końca XIX wieku. Do czasów współczesnych dotrwał jeden budynek gospodarczy, ceglany, na rzucie wydłużonego prostokąta, zwarty z budynkiem mieszkalnym, z ok. 1880 r.

Zespół pałacowy w Wietszycach

Powstał w centrum dzisiejszej wsi, do dziś zachowały się jedynie silnie przebudowane budynki gospodarcze pobliskiego folwarku. Eklektyczny dwukondygnacyjny pałac, wybudowany w końcu XIX wieku na rzucie prostokąta, posiadał boniowaną I kondygnację, dekoracyjne frontony wieńczące pseudoryzalitę na osiach dłuższych elewacji i w szczytach bocznych elewacji. Niezamieszkały po II wojnie światowej bardzo szybko popadał w ruinę. Na jego fundamentach pod koniec XX wieku wybudowano magazyn.

Zespół pałacowy w Golkowicach

Golkowice, będące od średniowiecza siedzibą rycerską przy przeprawie promowej, posiadały zespół pałacowy, z którego obecnie pozostały dwa budynki gospodarcze z końca XIX i początku XX wieku, w tym jeden z drewnianym dźwigiem na osi elewacji wschodniej. Pierwotnie istniał tu dwór, sądząc po przyporach ścian widocznych na litografii Aleksandra Dunckera – o rodowodzie renesansowym, który w II połowie XIX wieku został przebudowany w stylu neogotyckim. Po II wojnie światowej pałac został rozebrany, dziś w terenie widoczny jest tylko zarys jego fundamentów.

5.2.4.5. Architektura obronna

W drugiej połowie lat trzydziestych wzdłuż lewego brzegu Odry rozpoczęto budowę umocnień zwanych rygłem Odry, a będących częścią linii środkowej Odry (Oderstellung) – zespołu przeszło 600 schronów bojowych na odcinku pomiędzy Wrocławiem a Krosnem Odrzańskim, które miały chronić Śląsk przed atakami od wschodu. Zespół ten modernizowano w I połowie lat 40. W toku II wojny światowej okazał się zbyteczny, na jego linii nigdy nie prowadzono działań wojennych. W gminie Pęcław do dziś znajdują się pozostałości kilkudziesięciu betonowych i drewniano – ziemnych bunkrów, stanowisk karabinów maszynowych, okopy oraz umocnienia stanowisk artylerii. Fragmenty zespołu do dziś czytelne są w krajobrazie nadbrzeża Odry.

Część schronów zostało celowo zniszczonych tuż po wojnie i do dziś stanowią one słabo czytelne w krajobrazie ruiny. Wśród tych ostatnich wszystkie zachowały się pomiędzy Borkowem, a Golkowicami. Trzy betonowe schrony, można odnaleźć około kilometra od przepompowni w Borkowie, w lesie, dokąd prowadzi kamienna droga. Natomiast na północ od Golkowic przy dawnej przystani można odnaleźć bunkier z 1935 roku. Na całym tym odcinku, w oddaleniu od układów ruralistycznych, znajdują się ziemne i betonowe pozostałości umocnień. Tymczasem

w Kotowicach ich relikty występują między innymi na wale przeciwpowodziowym w bezpośrednim sąsiedztwie gospodarstw.

5.2.4.6. Zabytki przemysłu i techniki

W obrębie gminy krajobraz osadniczy nieznacznie zmienił się wraz z wprowadzeniem gospodarki kapitalistycznej w XIX wieku: pojawiły się budynki przemysłowe. W większości są to obiekty związane z przemysłem rolno-spożywczym oraz z gospodarką wodną (urządzenia hydrotechniczne), co odpowiadało kierunkom rozwoju gminy w XIX wieku, kiedy to główną gałęzią gospodarki, podobnie jak dziś, było rolnictwo, zaś ruch pasażerski i towarowy na Odrze oraz potrzeby powiększania areału łąk, powodowały rozrost obiektów hydrotechnicznych i infrastruktury przystaniowej. W drugiej połowie XX wieku systemy te i zabudowa stopniowo traciły swą dawną funkcję.

W Pęcławiu znajdował się jedyny w granicach dzisiejszej gminy duży zakład przemysłowy – gorzelnia, powstała w sąsiedztwie dworu, prawdopodobnie pod koniec XIX wieku. Działała jeszcze w początkach XX wieku. Obecnie nie pozostał po niej ślad.

Najwięcej obiektów o charakterze przemysłowym i technicznym zachowało się w Białołęce. Jednym z ciekawszych zabytków wsi jest kuźnia z ok 1875 roku. Ceglany, parterowy budynek, założony na planie prostokąta, posiada nadal oryginalne ościeżnice, nie uległ przebudowom. Nie utrzymało się natomiast jego wyposażenie. W obrębie miejscowości zachowała się mleczarnia z przełomu wieków, z budynkiem mieszkalnym nawiązującym do secesji. Obecnie zespół składa się z dwukondygnacyjnego, ceglano-białego, budynku zaakcentowanego ścianką szczytową o falistej linii w partii nad wejściem głównym oraz z parterowej hali na zapleczu i wolnostojącego komina, którego sylwetkę wzbogacają geometryczne wzory pasów klinkierówki. W obrębie elewacji budynku mieszkalnego wprowadzono wtórne otwory okienne, blisko połowę ich powierzchni ocieplono i otynkowano, zacierając oryginalne walory.

Remizy strażackie

W czterech miejscowościach gminy zachowały się remizy strażackie, z czego w dwóch przypadkach mowa o obiektach sprzed 1945 roku. Zarówno remiza w Białołęce (wzniesiona prawdopodobnie w 1923, jak głosi tablica wmurowana nad wrotami), jak też w Wietszycach (z pocz. XX wieku) – prezentują typ parterowej, niewielkiej budowli, krytej dachem dwuspadowym, ceglanej, z wrotami na osi krótszej elewacji. Obie nie spełniają swej dawnej funkcji.

Systemy hydrotechniczne

Osady gminy Pęcław zlokalizowane są w starorzeczu i nad samym brzegiem rzeki Odry, co umożliwiło stworzenie sieci kanałów odwadniających pola. Powstały one w początkach XX w. w Leszkowicach i w okolicach Borkowa. Znamiennym reliktem pierwszego systemu jest przepompownia wody wzniesiona ok. 1935 r. (widniejąca na mapach z roku 1938, jednak nie

z 1934), położona na zachód od założenia folwarcznego, obecnie w ruinie, pozbawiona wyposażenia. Założona na rzucie prostokąta, z wywyższoną częścią centralną o charakterze masywnej wieży, odznacza się modernistyczną szatą stylistyczną i proporcjami bryły. W tym samym czasie powstała przepompownia w Borkowie, o ceglanej, prostokątnej bryle pozbawionej dekoracji, z symetrycznie rozmieszczonymi wydłużonymi otworami okiennymi. Obok budynku w latach 60. XX w. wzniesiono nową przepompownię, która z uwagi na przemiany w hydrotechnice może dziś być również uznawana za zabytkową.

Infrastruktura przystani i przepraw

Reliktem dawnej przystani w Borkowie jest położona na wałach nad Odrą restauracja, ob. dwukondygnacyjny dom mieszkalny, która uległa w ostatnich dziesięcioleciach wielokrotnym przekształceniom zacierającym pierwotny charakter architektoniczny. W Golkowicach i Leszkowicach zachowały się natomiast kamienne drogi prowadzące do przeprawy.

5.2.4.7. Cmentarze

Dwa spośród nich znajdują się w obrębie zespołów kościelnych. Na cmentarzu w Piersnej, z pewnością użytkowanym jeszcze w średniowieczu, nie zachowały się relikty dawnych nagrobków, jest on współcześnie użytkowany. Epitafia i płyty nagrobne wbudowane zostały natomiast w obrębie elewacji świątyni. Składa się na nie osiem tablic zmarłych w okresie od 1566 roku do wojny 30 – letniej rycerzy, szlachcianek i dwójki dzieci oraz cztery późniejsze epitafia. Cmentarz częściowo okala mur o rodowodzie średniowiecznym.

Na datowanym na XVII wiek cmentarzu w Białółce, ocalały pojedyncze przedwojenne nagrobki, tablice pozostałych wmurowano w zachodnią ścianę wydzielającego cmentarz muru. Są to relikty nagrobków Hirschfeldów – pastorów parafii, nauczyciela szkoły ewangelickiej i jego małżonki, trzy z końca XVIII wieku (w tzw. stylu Zopf – schyłku baroku i początku klasycyzmu pruskiego), czwarty z 1827 roku.

Ponadto w niektórych miejscowościach gminy znajdują się relikty dawnych nekropoli: w Golkowicach pośród pól zachowały się pojedyncze nagrobki z II poł. XIX wieku, podobnie jak w Wojszynie i Kotowicach, z kolei zdewastowany cmentarz w Wietszycach spalono w 2006 roku.

5.2.4.8. Krzyże pokutne, kapliczki inne obiekty sakralne

W Wietszycach przy domu mieszkalnym nr 43 (na terenie prywatnym) znajdują się dwa niewielkie krzyże pokutne, datowane na schyłek średniowiecza (XIV - XV w.). W jednym z nich wyryto głęboką bruzdę. Śladem tradycji katolickich w regionie są zachowane kapliczki: w Borkowie, Kaczycach, Kotowicach i dwie w Wojszynie. Wszystkie pochodzą najpewniej z XIX wieku, wyjątek stanowi kapliczka w Kaczycach z początku XX wieku, jednak część z nich została silnie przekształcona, inne – uległy drobnym modernizacjom. Jedna z wojszyńskich kapliczek otrzymała na początku XXI wieku ceglane zwieńczenie, silnie przekształcono kapliczkę w Kotowicach. Murowane, otynkowane, z górną partią z niszą na rzeźbę oddzieloną od cokołu

opaską, kryte dachówkami (w systemie dwuspadowym lub czterospadowym), stanowią dziś element krajobrazu centrów wiosek.

W Golkowicach na wjeździe do wsi znajduje się barokowa figura św. Jana Nepomucena na postumencie. Pochodzi prawdopodobnie z ok. 1740 r., zachowana jest w bardzo dobrym stanie.

5.2.4.9. Parki

W obrębie gminy Pęcław zachowały się cztery parki przy zespole pałacowym bądź dworskim w Białółce, Droglowicach, Leszkowicach i Turowie, posiadające urozmaicony gatunkowo starodrzew, jednak wszystkie są silnie zaniedbane, zdewastowane, od lat nieużytkowane. Parki w Pęcławiu i Mileszynie uległy znacznemu przerzedzeniu i przeobrażeniu, nie są obecnie kompletne, zaś park w Wierzchowni przestał istnieć. We wszystkich wspomnianych parkach istniały stawy, które już w II poł. XX wieku, na skutek zaniedbania, ulegały zabagnieniu i osuszeniu. Obecnie wszystkie są zarośnięte, ich reliktów są ledwo dostrzegalne w strukturze zespołu.

Pozostał silnie zdewastowany drzewostan w zespole pałacu w Golkowicach, natomiast w obrębie wałów odrzańskich odnaleźć można wiele starych dębów, na niektórych odcinkach zachowały się całe aleje. Choć nie powstały jako parki, dziś stanowią element krajobrazu nadbrzeża Odry.

5.2.4.10. Pomniki

Po 1918 roku w Wojszynie, Wietszycach, Borkowie i Białółce wystawiono pomniki poległych na frontach I wojny światowej żołnierzy pochodzących z tych miejscowości. Zachowały się dwa pierwsze w formie kamiennego, nieobrobionego obelisku z tablicą z wyrytymi nazwiskami oraz kamienny cenotaf w Białółce, pozbawiony tablicy inskrypcyjnej.

5.2.5. Zabytki ruchome

Trzy spośród zabytków rejestrowych, położonych na terenie gminy Pęcław, posiadały unikatowe, cenne wnętrza. Stan zachowania wyposażenia i dekoracji świątyń w Białółce oraz Piersnej jest bardzo dobry, w przeciwieństwie do pałacu w Droglowicach, którego wnętrza są reliktem dawnej świetności.

Klasycyzujące wyposażenie pałacu w Droglowicach

Datowana na ok. 1810 rok dekoracja apartamentów i salonów reprezentacyjnych I kondygnacji inspirowana była, podobnie jak detal architektoniczny, klasycyzmem. Szczególne walory artystyczne posiadała sala balowa oraz reprezentacyjny westybul, zdobione alegorycznymi rzeźbami, medalionami, groteskami, girlandami, wazami oraz pilastrami. Drugą wojnę światową przetrwała w bardzo dobrym stanie. Uległa kompletnej dewastacji pod koniec XX wieku. Obecnie większość ścian nie-zadaszonego pałacu pozbawionego stropów jest nieodwracalnie zniszczona. Dostrzec można reliktów płycin, dekoracji stiukowej, ornamentalnej, roślinnej i płaskorzeźb,

przedstawiających bohaterów i bogów mitologii rzymskiej. Na pozostałościach ścian pomieszczeń II kondygnacji jeszcze 5 lat temu można było zaobserwować nazistowskie symbole namalowane wprost na tynku.

Wyposażenie kościoła w Białoleńcu

Klasycystyczne, jednonawowe wnętrze świątyni kryte jest stropem drewnianym. Zachowały się w nim oryginalne empory (pierwotnie kościół należał do gminy ewangelickiej), ołtarz oraz wyposażenie i malowidła zarówno z okresu wzniesienia nowej świątyni w 1840, jak też, pochodzące zapewne z pierwotnego kościoła – barokowe. Wśród nich wyróżnia się obraz *Zdjęcie z krzyża*, zdobiące prezbiterium. Nieco młodsze są organy, wykonane przez firmę Waltera Gebrüdera z Górnego Śląska w 1900 roku, choć mogą one być wynikiem przebudowy wcześniejszego, wykonanego w roku 1842, instrumentu.

Wyposażenie kościoła w Piersnej

Jednonawowe wnętrze świątyni z nieco węższym prezbiterium zdobi sklepienie kolebkowe z lunetami oraz bogate wyposażenie w stylu późnego baroku i wczesnego rokoka, na które składają się ołtarz główny, ołtarze boczne, ambona, grupy rzeźbiarskie, konfesjonały, etc. Szczególnie cenna jest umieszczona w ołtarzu głównym gotycka rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem, pochodząca z ok. 1400 r. – najstarsza rzeźba tego typu w powiecie głogowskim.

5.2.6. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Pęcław wyznaczono 163 stanowiska archeologiczne.

Gmina naznaczona jest działalnością człowieka począwszy od środkowej epoki kamienia. Obozowisko mezolityczne odnaleziono w okolicach Wojszyna, gdzie znajdują się też fragmenty osady neolitycznej oraz luźne znaleziska z epoki żelaza i z okresu wpływów rzymskich. Neolityczne luźne znaleziska odkryto w okolicach Wierzchowni i Wietszyc. Niewielkie cmentarze epoki brązu zlokalizowano w pierwszej z tych miejscowości oraz w Leszkowicach. Z Droglowic pochodzą drobne przedmioty z epoki żelaza. Tam też pozostały ślady wczesnośredniowiecznej osady, z lat 600 – 1250. Ten rozdział chronologii gminy znaczą dwie kolejne osady. Dwa kilometry na południowy zachód od Białoleńki nad Czarną odnaleziono nizinne grodzisko z podgrodzium. Podobne znajdowało się też nad kanałem południowym w Leszkowicach, ok. 2 km na południowy wschód od wsi.

Wszystkie wyżej wymienione obiekty osadnicze nie są oznakowane w terenie. Ich relikty są nieczytelne w krajobrazie gminy, choć szczególnie znaleziska wczesnośredniowieczne ważne są w odniesieniu do strategii rozwoju gminy. Tradycje plemienia dziadoszan jest kultywowana, czego przykładem był Festyn – Biesiadę Dziadoszan w Wietszycach, czy Od Kupaty do Święta Plonów organizowany w Białoleńcu - warsztaty tematyczne dla dzieci i młodzieży z szycia strojów, plecionkarstwa, zielarstwa wyrobów pochodni, plecenia wianków, teatralne oraz inne

nawiązujące do obyczajowości Dziadoszan, przez Drużynę Wojów Słowiańskich z plemienia Dziadoszan SWAR.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Ziemie obecnej gminy Pęcław w zasadniczym zrębie zostały zagospodarowane w XIII i XIV wieku przez ludy rdzennie słowiańskie, czego śladem jest nazewnictwo osad i wiosek, w okresie późniejszym jedynie zmienione: Droglowice w państwie pruskim zwały się Drogelwitz, Wojszyn – Wojszau, Borek – Borkau, Golkowice – Golkowitz, Kotowice – Kottwitz, itd.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Wśród prawnych form ochrony zabytków wyróżnia się wpis obiektu do rejestru zabytków, uznanie go za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, bądź ustalenie ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W gminie Pęcław dotychczas skorzystano jedynie z pierwszej z tych form. W rejestrze zabytków nieruchomości w latach 1961-1991 znalazło się 17 obiektów z obszarów gminy. Trzy z nich nie dotrwały do naszych czasów i zostały wykreślone, co ostatecznie dało liczbę 14 zabytków wpisanych do rejestru. Listę uzupełniono w ostatnich latach, dodając zabytkowy pawilon parkowy w Białołęce.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru wraz z datą wpisu
1	Białołęka	Kościół (parafialny pw. MB Bolesnej)	pocz. XIX	A/1418/376, wpis 02-04-1963
2	Białołęka	Cmentarz przykościelny	XVIII, 1932	A/1419/771/L; wpis 28.12.1987
3	Białołęka	Pałac	2 poł. XIX w.	A/2759/718/L; wpis 26-06-1986
4	Białołęka	Park podworski	k. XIX w.	A/2760/572/L; wpis 02-06-1980
5	Białołęka	Pawilon parkowy	2 poł. XIX w.	A/6083; wpis 28-05-2018
6	Droglowice	Pałac	XVIII/XIX w.	A/2809/387; wpis 02.04.1963
7	Droglowice	Spichlerz	XVIII w.	A/2811/379; wpis 02.04.1963
8	Droglowice	Park	1810	A/2810/538/L; wpis 19.06.1979

9	Leszkowice	Dwór	XVIII, 1876	A/3046/1001/L; wpis 14-11-1991
10	Leszkowice	Park	XVIII/ XIX w.	A/3045/539/L; wpis 19-06-1979
11	Leszkowice	Aleja lipowa	k. XIX w.	A/3044/701/L; wpis 25-06-1986
12	Mileszyn	Park	ok. 1875	A/3120/537/L; wpis 19-06-1979
13	Piersna	Kościół filialny (pw. Nawiedzenia NMP)	XV w.	A/2303/179; wpis 15-03-1961
14	Turów	Pałac	ok.1890	A/3419/965; wpis 05-07-1991
15	Turów	Park podworski	ok. 1890	A/3420/564/L; wpis 05-06-1980

Poważnie zagrożony jest zespół pałacowy w Droglowicach, chylący się ku ruinie. Podobnie obecnie niezamieszkały i nieremontowany dwór w Leszkowicach i pałac w Turowie w kolejnych latach mogą podzielić jego los. Wszystkie parki są silnie zaniedbane, od dziesięcioleci niepielęgnowane, podobnie jak pozostałe budynki zespołów. Zamieszkały jest jedynie pałac w Białółce, co zabezpiecza żywotność tego zabytku. Natomiast kościoły znajdują się obecnie w dobrym stanie i nie wymagają natychmiastowej interwencji.

Wśród zabytków ruchomych, wpisanych do rejestru, znalazły się trzy zespoły wyposażenia wnętrz. Wystroje wnętrz kościołów w Białółce i Piersnej znajdują się w doskonałym stanie, jedynie klasycystyczne dekoracje architektoniczne salonów pałacu w Droglowicach w praktyce przestały istnieć, zachowały się pojedyncze fragmenty stiuków i płaskorzeźb, z każdym rokiem coraz mniej czytelne.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	styl	Nr rejestru	Data wpisu
1	Białółka	Wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego w Białółce	Barok, klasycyzm	97/415/L/81	18.07.1973
2	Droglowice	Wystrój architektoniczny pałacu w Droglowicach	Barok, klasycyzm	163/75/421/L/81	22.04.1975
3	Piersna	Wystrój i wyposażenie wnętrz kościoła filialnego w Poraszynie (ob. Piersna)	Gotyck, renesans, barok, klasycyzm	52/405/L/81	14.01.1972

Listę zabytków rejestrowych zamyka wczesnośredniowieczny gród w Droglowicach, wpisany w 1969 roku do rejestru zabytków (nr 236/85 192/Ar). Stanowisko nie jest czytelne w terenie, nie zostało też stosownie oznakowane.

Wszelkie prace modernizacyjne i remonty, prowadzone w obrębie zabytków wpisanych do rejestru, winny być poprzedzone pozwoleniem konserwatora zabytków. W tym celu konieczne jest wypełnienie stosownego wniosku, często wymagane są odpowiednie ekspertyzy i badania. Wymagania wobec właścicieli, kierowników prac i procedurę postępowania w związku z remontem, precyzuje Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz.U. z dnia 30.czerwca 2004 r.) oraz Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa i rozporządzenie odnoszą się również do zagospodarowania stanowisk archeologicznych, przy których wszelkie roboty ziemne muszą być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i prowadzone pod nadzorem specjalistów.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 22. pkt 4 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad Zabytkami ewidencją zostają objęte zabytki architektury i budownictwa: zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych oraz zabytki archeologiczne. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na Burmistrzu Miasta i Gminy. Ewidencja ta, będąca zbiorem założonych dla zabytków architektury i budownictwa kart adresowych z fotografiami (dla stanowisk archeologicznych z oznakowaniem na mapie o skali 1:10 000), jest podstawą sporządzenia programów opieki nad zabytkami (art. 21 Ustawy).

Gminna ewidencja zabytków powinna być uzupełniana i weryfikowana, nie jest dokumentem zamkniętym. Podlega okresowej aktualizacji. Obiekty, które zostały gruntownie przebudowane (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji etc.), bądź przestały istnieć – powinny być wykreślane. Zmiany stanu prawnego – wpis obiektu do rejestru zabytków, nowe ustalenia naukowe, uzupełnianie i weryfikacja wykazu stanowisk archeologicznych, również podlegają aktualizacji w kartach. W gminnej ewidencji zabytków znajdują się zarówno obiekty objęte ochroną konserwatorską, jak też nieruchome zabytki architektury i budownictwa, stanowiska archeologiczne i zabytki ruchome. Burmistrz miasta/ wójt gminy ma prawo w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wpisać nowe obiekty do ewidencji.

Zmiany w ewidencji nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Właściciele obiektów, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zachować gabaryty wysokościowe, formę dachu i rodzaj pokrycia, kompozycję i wystrój elewacji oraz formę stolarki okiennej i drzwiowej.

W ewidencji gminy Pęcław znajdują się 187 obiektów architektury i budownictwa, parki i cmentarze oraz 7 układów ruralistycznych, w tym 15 obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Wśród nich większość stanowią domy mieszkalne oraz budynki gospodarcze w zagrodach. Na trzecim miejscu klasyfikują się zespoły dworskie bądź pałacowe z ośmioma rezydencjami, bądź ich ruinami (część nieistniejących od dziesięcioleci zespołów została wykreślona w 2022 r.).

W ewidencji gminy Pęcław znalazło się pięć budynków użyteczności publicznej (jeden zewidencjonowany jako dwa odrębne) siedem układów ruralistycznych oraz dwa obiekty wchodzące w skład zespołów sakralnych i sześć zespołów cmentarnych, bądź ich reliktyw.

Wykaz zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków (stan na luty 2022 r.) zamieszczony jest w Załączniku nr 2 do *Programu*.

Spośród 187 obiektów ok. 20 zostało silnie przekształconych bądź przebudowanych, co doprowadziło do zatarcia ich walorów historyczno – estetycznych. W przyszłości należy zapobiegać samowolnym przekształceniom szczególnie poprzez działania edukacyjno - informacyjne wśród właścicieli obiektów.

W roku 2014 oraz w 2022 do gminnej ewidencji zabytków wpisano natomiast 62 obiekty zaproponowane do ujęcia z obszaru gminy, w tym zabytki techniki i przemysłu, m.in. związane z systemami melioracyjnymi i irygacyjnymi oraz umocnieniami „Ryglą Odry”, obiekty z obszaru wsi Kotowice, a także infrastrukturę dawnych przystani.

W toku badań terenowych i weryfikacji danych zawartych w dotychczasowej ewidencji, konieczne okazało się wprowadzenie uzupełnień i sprostowań. W związku z powyższym za zgodą Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (Delegatura w Legnicy) w roku 2022 z ewidencji wykreślono poniższe obiekty, które przestały istnieć:

lp	miejsowość	Obiekt	adres	Datowanie
1	Białołęka	Dom mieszkalny	8	2 poł. XIX w.
2	Białołęka	Dom mieszkalny	12	pocz. XX w.

3	Drogłowice	Stodoła	3	
4	Kotowice	Ruiny pałacu		ok. 1875 r.
5	Pęcław	Dwór (ruina)		pocz. XIX w.
6	Pęcław	Bud. mieszkalny	6	
7	Pęcław	Stodoła	21	
8	Wierzchnia	Stodoła	przy 12	
9	Wierzchnia	Dom mieszkalny	19	
10	Wietszyce	Pałac (ruina)		pocz. XX w.
11	Wietszyce	Budynek przypałacowy		
12	Wietszyce	Budynek gospodarczy	35	
13	Wojszyn	Stodoła	przy nr 2	
14	Wojszyn	Dom mieszkalny	16	

Ponadto w gminnej ewidencji zabytków pozostaje 20 obiektów, które zostały radykalnie przekształcone i zatarł się ich pierwotny charakter, nieczytelna pozostaje oryginalna bryła, detal architektoniczny, podziały elewacji lub inny ważny element. Część z nich istnieje częściowo w swej oryginalnej formie lub popada w ruinę. Są one szczególnie narażone na nieodwracalne zaprzepaszczenie wartości, które przed laty zdecydowały o ich wpisie:

lp	miejsowość	obiekt	adres	Datowanie
1	Białołęka	Dom mieszkalny	1	k. XIX w.
2	Białołęka	Dom mieszkalny	31	ok. 1910
3	Białołęka	Dom mieszkalny	46	ok. 1900/ I. 70. XX w.
4	Borków	Dom mieszkalny	34	ok. 1900
5	Drogłowice	Dom mieszkalny	6	ok. 1900

6	Drogłowice	Dom mieszkalny	8	ok. 1905
7	Drogłowice	Dom mieszkalny	18	ok. 1900
8	Drogłowice	Dom mieszkalny	27	ok. 1880
9	Kaczyce	Dom mieszkalny	2	ok. 1910
10	Leszkowice	Dom mieszkalny	22	ok. 1910
11	Leszkowice	Dom mieszkalny	23	ok. 1910
12	Mieszyn	Obora	11	ok. 1900
13	Mieszyn	Stodoła w zespole dworskim		ok. 1920
14	Mieszyn	oficyna mieszkalno - gospodarcza w zespole dworskim		
15	Pęcław	Dom mieszkalny	16	ok. 1900
16	Piersna	Obora ze stodołą	2	ok. 1900
17	Wietszyce	Dom mieszkalny	4	pocz. XX w.
18	Wietszyce	Dom mieszkalny	14	ok. 1910
19	Wojszyn	Dom mieszkalny	12	2 poł. XIX / XX w.
20	Wojszyn	Dom mieszkalny	15	ok. 1880

Ponadto poprawiono w ewidencji następujące przeoczenia:

- 1) spichlerz przy nr 27 w Drogłowicach dopisany do GEZ w roku 2014 znajduje się de facto pod nr 29. Poprawiono nr w wykazie i na karcie
- 2) dopisany w 2014 r. budynek mieszkalny nr 34 w Pęcławiu nosi obecnie nr 8. Informację tą zawarto w wykazie i w karcie.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na terenie gminy nie zachowały się zabytki o bardzo rzadkich walorach artystycznych, jednak niektóre z nich odznaczają się na tle pozostałych. Z uwagi na znaczenie historyczne wyróżnia się kościół w Piersnej, ważnym zabytkiem pozostawał wystrój pałacu w Drogłowicach, który niestety z uwagi na stan zachowania pałacu wydaje się być bezpowrotnie skazany na zniszczenie w kolejnych 10 – 20 latach. Niezwykłym obiektem jest natomiast przepompownia w Leszkowicach, która z uwagi na wartości artystyczne oraz unikatowość (w skali regionu, a nawet całego kraju) – powinna stać się jednym ze sztandarowych zabytków gminy.

Krajobraz kulturowy gminy Pęcław jawi się dziś jako bogate spektrum wpływów dwóch czynników rozwoju, które do 1945 roku wpływały na jego obecny obraz: rolniczy charakter tych ziem i ich integralny związek z Odrą oraz historycznymi przeprawami przez rzekę. Za sprawą małych wahań demograficznych (przed II wojną światową okolicę zamieszkiwało, podobnie jak dziś, nieco ponad 2 tys. osób; co więcej, liczba ta utrzymywała się przez cały okres PRL-u aż po dziś dzień) dziś obserwować możemy układy ruralistyczne nieznacznie zaburzone nową zabudową. Gmina Pęcław może poszczycić się wieloma doskonale zachowanymi zespołami zagród wiejskich, z zachowanymi budynkami mieszkalnymi, gospodarczymi, stodołami, a nawet ogrodzeniami. Wiele obiektów nie było przekształcanych od dziesięcioleci, po dziś dzień spełniając swe dawne funkcje.

Cenna jest infrastruktura związana z przystaniami i przeprawami odrzańskimi w Borkowie, Golkowicach i Leszkowicach oraz systemem melioracyjno/irygacyjnym (przepompownia w Leszkowicach i w Borkowie), dziś zachowane fragmentarycznie i niejednokrotnie zapomniane. Ich widowym śladem są kamienne drogi, prowadzące ze wsi do rzeki oraz istniejące (choć znacznie przekształcone) zajazdy i restauracje, związane z obsługą przystani. To ona, w połączeniu z opisaną zabudową ruralistyczną (w tym obiektami użyteczności publicznej oraz technicznymi i przemysłowymi) i relikdami zespołów folwarcznych – tworzy niepowtarzalny charakter obszaru chronionego gminy. Dziedzictwo kulturowe gminy Pęcław sprowadzane było przez ostatnie lata do klasycznego katalogu zabytków, przy zatarciu tradycji militarnych, przemysłowych i odrzańskich. Pojedyncze obiekty spośród nich, powtarzalne w wielu regionach Dolnego Śląska, nie posiadają tak wielkiej wartości, jak ich konglomerat. Wiele budynków zostało zaniedbanych, dawne zespoły folwarczne i pałacowe popadły w ruinę, jednak ich duże zagęszczenie (aż 11 na 13 wsi oraz jeden przysiółek) stanowić może dziś dodatkową atrakcję turystyczną. To różnorodność dziedzictwa gminy Pęcław: z przepompownią w Leszkowicach, pałacem w Drogłowicach, kościołem w Piersnej, relikdami przepraw i przystani, doskonale zachowanymi zespołami gospodarstw i ciekawymi budynkami gospodarczymi, umocnieniami „Rygła Odry”, czytelnymi układami ruralistycznymi i obiektami przemysłowymi Białołęki oraz krzyżami pokutnymi w Wietszycach (obecnie poza rejestrem i ewidencją) czy stanowiskami archeologicznymi związanymi z Dziadoszanami powinna być pielęgnowana i promowana.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans oraz zagrożeń.

W celu określenia priorytetów *Programu Opieki nad Zabytkami* oraz możliwości w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Pęcław opracowano analizę SWOT. Powstała ona również w oparciu o Strategię Zrównoważonego Rozwoju Gminy Pęcław.

Mocne strony:

- różnorodność zasobów zabytkowych, w tym duża ilość dawnych założeń rezydencjonalnych, czy zabytków militarnych (umocnienia Rygla Odry),
- małe przekształcenia w obrębie większości zabytkowych obiektów gospodarczych i mieszkalnych,
- duże zasoby przyrodnicze, które można wykorzystać w celach turystycznych i rekreacyjnych (sporty wodne, wędkarstwo, agroturystyka), w tym w ramach turystyki weekendowej,
- niski poziom zanieczyszczenia środowiska,
- położenie gminy w sąsiedztwie aglomeracji miejskiej (Głogowa),
- wysoki poziom aktywności społecznej mieszkańców gminy.

Słabe strony:

- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, w tym brak oznakowania atrakcji turystycznych i słaba promocja regionu i informacja turystyczna,
- słabe poczucie tożsamości kulturowej, niska świadomość wielokulturowości Śląska, mała świadomość posiadanych wartości krajobrazu kulturowego i różnorodności dziedzictwa,
- zabytki o charakterze lokalnym, pojedyncze obiekty posiadające wartości historyczne i artystyczne o znaczeniu ponadregionalnym,
- część cennych zabytków, szczególnie zespołów rezydencjonalnych – w bardzo złej kondycji; duża ilość opuszczonych i niezamieszkałych obiektów zabytkowych i gospodarstw,
- negatywne nastawienie części właścicieli i użytkowników do ochrony zabytków, postrzeganej jako źródło ograniczeń i represji,
- samorząd terytorialny jest właścicielem nielicznych zabytków spośród tych wpisanych do GEZ, co w połączeniu z negatywnym nastawieniem części właścicieli wpływa negatywnie na politykę ochrony dziedzictwa i możliwości interwencji (też na brak możliwości otrzymania wsparcia finansowego na prace remontowe wielu obiektów).

Szanse:

- popularność Odry jako wodnego szlaku turystycznego,
- możliwość uzyskania wsparcia z funduszy Unii Europejskiej oraz budżetu państwa i województwa na remont zabytków,

-
- zwiększająca się świadomość dotycząca wielokulturowości Śląska i jego popularność w obrębie całego kraju przekładająca się na ruch turystyczny,
 - społeczne zainteresowanie zabytkami militarnymi oraz duża ilość malowniczo położonych pozostałości założeń rezydencjonalnych – przyciągająca inwestorów.

Zagrożenia:

- możliwe podtopienia i powodzie (położenie w dawnym obszarze zalewowym Odry),
- brak odpowiedniej edukacji dot. zabytków oraz brak odpowiednich środków materialnych właścicieli, mogące prowadzić do przekształcania elementów architektonicznych i remontów zabytków przy braku zrozumienia jego walorów i zacieraniu pierwotnych wartości artystycznych,
- brak środków budżetowych w gminie na jakiegokolwiek działania wokół ochrony i popularyzacji zabytków,
- niestabilna sytuacja ekonomiczna i polityczna w państwie, w tym wysoka inflacja wpływająca negatywnie na procesy inwestycyjne i remonty obiektów zabytkowych

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety programu opieki

Nadrzędnym celem polityki gminnej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego oraz jego ochrona, dążenia do poprawy stanu technicznego, ich odbudowy, adaptacji i rewitalizacji, które to zabiegi pozwolą na wykorzystanie potencjału kryjącego się w owym dziedzictwie.

Powyższy cel można uzyskać w perspektywie wieloletniej poprzez następujące priorytety:

I Świadome kształtowanie i ochrona krajobrazu kulturowego:

- planowe, konsekwentne i kompetentne realizowanie założeń i zadań samorządowych dotyczących ochrony zabytków,
- wspieranie i realizacja lokalnych programów ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego,
- świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego i przyrodniczego oraz jego kompleksową ochronę,
- integracja ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu w strategii rozwoju gminy oraz dokumentach planistycznych.

II Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju gospodarczego i społecznego:

- wykorzystanie walorów kulturowych i krajobrazowych w celu promowania regionu oraz jako czynnika jego rozwoju gospodarczego i społecznego, w tym podejmowanie działań

zwiększających atrakcyjność przestrzeni gminy oraz zabytków dla potrzeb edukacyjnych, społecznych, turystycznych i inwestycyjnych.

III Promocja, edukacja oraz dokumentacja dziedzictwa służąca budowaniu tożsamości:

- budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków oraz kształtowanie postaw wzmacniających tożsamość regionalną, opartą o tradycję i historię,
- wzrost świadomości historycznej i poczucia odpowiedzialności właścicieli chronionego mienia,
- dokumentacja zagrożonych i najcenniejszych elementów dziedzictwa kulturowego.

7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki

Priorytet I: Świadome kształtowanie i ochrona krajobrazu kulturowego	
Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i działania zmierzające do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none">▪ zarezerwowanie środków w budżecie gminnych na prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów),▪ opracowanie długofalowego, uwzględniającego kompleksowość działań planu remontów i podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy,▪ dofinansowanie prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach prywatnych wchodzących w skład gminy, ustalenie stosownej uchwały ustalającej zasady i tryb pozyskiwania dotacji celowej,▪ zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą, w tym zabezpieczenie trwałych ruin i odpowiednie oznakowanie oraz ewidencjonowanie zabytków nieruchomości i ruchomych,▪ rewaloryzacja i rewitalizacja zabytkowych zespołów i obiektów przemysłowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji,▪ rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (parków dawnych zespołów przypałacowych i podworskich, cmentarzy, obszarów nieczynnych cmentarzy),▪ utrzymanie i przeprowadzenie remontów zabytkowych odcinków kamiennych dróg.

<p>Uwzględnienie postulatów ochrony zabytków w miejscowych i samorządowych planach zagospodarowania/ rozwoju gminy</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ewentualne powołanie w Urzędzie Gminy osoby odpowiedzialnej za ochronę dziedzictwa kulturowego, monitorującą realizację <i>Programu...</i>, poszukiwanie i pozyskiwanie dotacji celowych na rzecz ochrony zabytków regionu, ściśle współpracującą z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków we Wrocławiu i delegaturą w Legnicy, ▪ opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków), ▪ wdrażanie zapisów programów rewitalizacji, studiów historyczno-urbanistycznych w realizacji zagospodarowania przestrzennego gminy (w tym miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego), ▪ konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących nowej zabudowy na obszarach objętych ochroną konserwatorską (określoną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego), dotyczącą wysokości i linii zabudowy oraz jej funkcji, ▪ walka z samowolą budowlaną.
<p>Integracja ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dalsze i konsekwentne uwzględnianie lokalnych zabytków architektury i budownictwa, a szczególnie dziedzictwa związanego z infrastrukturą przystani i sieci irygacyjnej, w działaniach związanych z realizacją projektów przyrodniczych, ▪ ochrona panoram wsi o wartościach kulturowych.
<p>Ochrona układów ruralistycznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dbanie o ład przestrzenny wsi i przeciwdziałanie rozproszonemu osadnictwu, w tym zachowanie relacji przestrzennych pomiędzy zabytkowymi zespołami; wypełnianie zabudową wolnych działek zgodnie z historyczną kompozycją otaczającego obszaru oraz gabarytami i formą znajdujących się na nim obiektów.
<p>Priorytet II Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju gospodarczego i społecznego</p>	
<p>Kierunki działań</p>	<p>Zadania</p>

<p>Zwiększenie atrakcyjności dziedzictwa kulturowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przeprowadzanie systematycznych prac porządkowych w obrębie zabytkowych zespołów zieleni (cmentarzy poniemieckich, parków zespołów podworskich), wytypowanie dwóch – trzech z nich i zagospodarowanie celem udostępnienia jako atrakcja turystyczna (cmentarze) czy rekreacyjna (parki), ▪ rewaloryzacja nawierzchni dróg prowadzących do dawnych przepraw i przystani odrzańskich, ich przekształcenie w punkty turystyczne z odpowiednią informacją i miejscem na odpoczynek, ▪ wyróżnienie miejsc i obiektów, na których można będzie oprzeć promocję gminy, ▪ określenie zasad umieszczania na zabytkach architektury i budownictwa szyldów reklamowych i ich konsekwentnego egzekwowania, ▪ iluminacja najcenniejszych zabytków i miejsc.
<p>Tworzenie nowych miejsc pracy w oparciu o ochronę dziedzictwa kulturowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zachęcanie do zakładania kolejnych i wspieranie istniejących gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach, oferujących wypoczynek i rozrywkę w oparciu o lokalne tradycje, ▪ wspieranie rozwoju muzeów i izb regionalnych oraz organizacji pozarządowych działających w obiektach zabytkowych lub na rzecz tych obiektów, ▪ wspieranie ruchu i działań inwestycyjnych (w oparciu o wytyczne konserwatorskie) w obrębie obiektów i zespołów zabytkowych, w tym polityka proinwestycyjna gminy – poprzez stworzenie odrębnego dokumentu z wykazem wpisanych do rejestru zabytków obszarów i obiektów z terenu gminy, które mogłyby w przyszłości zostać zagospodarowane na cele rekreacyjne/ jako baza hotelowa czy centrum kongresowe.
<p>Priorytet III Promocja, edukacja oraz dokumentacja dziedzictwa służąca budowaniu tożsamości</p>	
<p>Kierunki działań</p>	<p>Zadania</p>
<p>Promowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego i edukacja historyczna mieszkańców regionu</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wprowadzenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i historii regionu do placówek oświatowych, poprzez organizowanie szkoleń dla nauczycieli, dodatkowych zajęć tematycznych dla uczniów,

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ organizowanie i wspieranie wystaw edukacyjnych, konkursów w obszarze ochrony lokalnego dziedzictwa, ▪ rozważenie możliwości uczestnictwa gminy w corocznych tematycznych Europejskich Dniach Dziedzictwa (wrzesień) i innych festynach oraz cyklach kulturowych organizowanych na poziomie powiatu, ▪ inicjowanie i wspieranie wydawnictw poświęconych lokalnemu dziedzictwu (katalogi form i układów architektonicznych, foldery promocyjne, przewodniki, albumy z archiwalnymi pocztówkami i fotografiami), ▪ promowanie właściwych działań konserwatorskich i projektów przy prywatnych zabytkach, zespołach i terenach cennych kulturowo (m.in. przez cykliczne nagradzanie efektywnych działań czy rewitalizacji).
Wykreowanie produktów turystyki regionalnej w oparciu o lokalne dziedzictwo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tworzenie i modernizacja infrastruktury turystycznej (tablice informacyjne na istniejących szlakach i poza nimi, miejsca odpoczynku, tereny przeznaczone na biwaki, popieranie i zachęcanie do otwierania niewielkich punktów gastronomicznych), ▪ wyznaczenie kolejnych szlaków turystycznych (rowerowych, pieszych, konnych, samochodowych obok już istniejącej ścieżki historycznej „Białołęka”) wzdłuż najważniejszych zabytków gminy oraz miejsc ważnych z uwagi na historię i tradycję regionu, przy jednoczesnym ich oznakowaniu i wprowadzeniu tablic informacyjnych w wybranych miejscach, ▪ rozszerzenie istniejących ścieżek turystycznych, przyrodniczych i kajakowych o okoliczne zabytki i umieszczenie informacji na temat wszystkich istniejących szlaków na stronie Gminy Pęcław, a także stworzenie tablic przy najcenniejszych z nich, ▪ wykorzystanie mediów społecznościowych jako taniego nośnika informacji, który może rozpropagować wiedzę na temat lokalnego dziedzictwa, w tym jego perełek w całym kraju i pomoże dotrzeć zarówno do pasjonatów, jak też potencjalnych inwestorów; współpraca z lokalnymi pasjonatami, blogerami z obszaru całego kraju.
Stworzenie dokumentacji obszarów zagrożonych bądź	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wykonanie prac studyjnych i ewidencyjnych (studia historyczno – urbanistyczne, studia krajobrazowe,

<p>podlegającym przyszłym procesom inwestycyjnym</p>	<p>badania historyczno-architektoniczne, karty ewidencyjne) popularnych, a zaniedbanych elementów dziedzictwa (np. zespołu schronów bojowych, wałów i stanowisk strzelniczych „Rygla Odry”),</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ systematyczna weryfikacja i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, ▪ wykonanie inwentaryzacji architektoniczno – konserwatorskiej zagrożonych zabytków architektury i budownictwa, zespołów i obiektów przemysłowych (np. zespołów pałacowych i dworskich nie znajdujących się w rejestrze zabytków).
<p>Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji na temat dziedzictwa kulturowego gminy oraz mechanizmów jego ochrony</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ uzupełnienie umieszczonego na stronie internetowej Gminnego programu opieki nad zabytkami o informację, jakie ma to znaczenie dla właścicieli zabytkowych obiektów i zespołów, do czego są zobowiązani, ▪ wprowadzenie na stronie gminy informacji na temat najcenniejszych i najciekawszych zabytków regionu, oraz opisu proponowanych tras rowerowych/ pieszych/ samochodowych etc. i ewentualnie mapę dziedzictwa kulturowego gminy – atrakcyjną w formie graficznej ▪ informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskiwania dotacji na ich remont i rewaloryzację, ▪ utrzymywanie aktywnej współpracy z regionalnymi mediami w celu upowszechnienia działań związanych z opieką nad zabytkami i lokalnych tradycji.

7.3. Szczegółowe postulaty ochrony konserwatorskiej dziedzictwa kulturowego gminy:

W przypadku układów ruralistycznych wraz z zabudową można wysunąć następujące postulaty:

- dbałość o układ przestrzenny: utrzymanie linii i skali zabudowy, układu budynków, niedopuszczenie do ich zaburzenia w skutek nowych inwestycji w obrębie historycznej zabudowy,
- utrzymanie form architektonicznych obiektów wpisanych do ewidencji, w tym m.in. charakterystyczną dekorację ścian szczytowych elewacji bocznych i fasad – będące istotnym walorem estetycznym budynku, a częstokroć usuwanym; brak zgody na usuwanie i zasłanianie detalu w przypadku remontu, bądź ocieplania obiektu,

-
- wyeksponowanie istotniejszych budynków użyteczności publicznej (również tych, których funkcja się zmieniła): szkół, remiz, gospód, które decydują o niepowtarzalnym charakterze osad,
 - dbałość o zachowanie bryły, podziałów elewacji i ceglanej dekoracji budynków gospodarczych oraz o utrzymanie niektórych zespołów domów, jako wzorcowych regionalnych kompleksów gospodarstw wiejskich,
 - zainteresowanie się gminy niezamieszkałymi i opuszczonymi obiektami, podjęcie przez nią prób zasiedlenia tych zespołów, możliwych m.in. za sprawą utworzenie mechanizmu pozwalającego ich przekazanie w długoletnią dzierżawę w zamian za przeprowadzenie remontu,
 - wyeksponowanie kapliczek przydrożnych, zachowanie pomników ofiar I wojny światowej w Wojszynie i Wietszycach.

W odniesieniu do pozostałych układów i zespołów obiektów zabytkowych gmina powinna zwrócić szczególną uwagę na:

- szybko pogarszający się stan zachowania dworów i pałaców, które nie są obecnie zamieszkałe; istotne jest zabezpieczenie popadającego w ruinę dworu w Mileszynie (jako tzw. „trwałych ruin”), znajdującego się w rejestrze pałacu w Droglowicach wraz z zabezpieczeniem relikwów wystroju wewnątrz rezydencji. W przypadku Mileszyna – zaniedbany park przypałacowy i samo założenie znajduje się tuż przy Odrze oraz biegnącym wałem przeciwpowodziowym szlaku – miejsce mogłoby stanowić doskonałą atrakcję turystyczną,
- możliwość zabezpieczenia i wyznaczenia nowej funkcji częściowo wyremontowanemu spichlerzowi w Droglowicach, który stanowi jeden z cenniejszych zabytków w obrębie gminy,
- dalsze uporządkowywanie terenów zielonych, wchodzących w skład dawnych zespołów dworskich/ pałacowych; przynajmniej dwa z nich mogą zostać przekształcone w miejsca rekreacji dla dorosłych i dzieci (m.in. za sprawą ponownego wyznaczenia ścieżek i alejek, zorganizowania placów zabaw), rodzaj centrów rozrywki danej wsi,
- dalsze zabezpieczanie i uporządkowanie terenów nieużytkowanych cmentarzy poniemieckich, wraz z ewidencją pozostających w ich przestrzeni nagrobków,
- przestrzeń dawnych przystani i miejsc przepraw (wraz z kamienną nawierzchnią prowadzącą do nich) powinna zostać zrewitalizowana z uwagi na miejscową historię i tradycje. Cel ten można uzyskać poprzez jej uporządkowanie, oznakowanie i nadanie jej nowej funkcji, np. przez stworzenie w jej miejscu punktów turystyczno – rekreacyjnych, mogących np. pełnić rolę cyklicznych przestrzeni biwakowych,
- brak ewidencji kilkukilometrowego pasa umocnień poniemieckich z lat 30. i 40. XX w. (tzw. *Rygla Odry*) – wszystkie zachowane na terenie gminy schrony, oraz ich pozostałości powinny zostać uwzględnione w gminnej ewidencji zabytków, uzasadnione wydaje się wykonanie ich inwentaryzacji w celu szerszego rozpowszechnienia i promocji jako elementu miejscowego dziedzictwa,

-
- inwentaryzacji i rewaloryzacji podlec powinny także przepompownia wody w Leszkowicach (związana z systemem kanałów irygacyjnych) oraz elektrownia wodna w okolicy Borkowa; architektura i sposób kształtowania bryły pierwszej z nich jest wyjątkowy, obiekt ten z powodzeniem mógłby stać się jednym z czołowych zabytków promujących dziedzictwo gminy. Jest to jeden z najcenniejszych zabytków z obszaru gminy i stanowi unikat w skali ponadregionalnej, a być może (z uwagi na swoją nietypową w zetknięciu z funkcją architekturę) – ogólnopolskiej.

Bardzo istotnym czynnikiem winno być podkreślenie zróżnicowanego dziedzictwa regionu, zarówno z elementami historii pradziejowej i średniowiecznej (Dziadoszanie), umocnieniami „Rygla Odry”, jak też specyficznym system melioracyjnym i irygacyjnym regionu czy doskonale zachowanymi układami ruralistycznymi, zabudową wiejską z przełomu XIX i XX wieku wraz z obiektami technicznymi oraz bardzo dużą ilość zespołów dworskich/ pałacowych. Czynnikiem decydującym o rozwoju i charakterze dziedzictwa gminy Pęcław od zawsze była Odra, której potencjał jest niejednokrotnie niedoceniany. Wyeksponowanie infrastruktury dawnych przepraw i przystani, zabytków zgromadzonych wokół ich historii oraz tradycji odrzańskich w połączeniu z cyklicznymi imprezami i wydarzeniami (spływy kajakowe, flisy odrzańskie, pikniki etc.) stać może się doskonałym produktem turystycznym, przestrzenią rekreacyjną, jednocześnie budującą tożsamość lokalną mieszkańców gminy.

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

W celu efektywnej realizacji programu opieki nad zabytkami zadania w nim określone powinny być oparte o następujące instrumenty:

1) Prawne

Wynikają one z przepisów ustawowych, np. uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach, zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do instrumentów prawnych zaliczamy więc do nich m.in.:

- dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

2) Finansowe

Korzystanie z programów finansowanych ze środków europejskich; dotacje, subwencje (np. jednostek samorządu terytorialnego, Ministerstwa Kultury); dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli obiektów zabytkowych na ochronę zabytków, szukanie zewnętrznego wsparcia.

3) Instrumenty koordynacji

W ramach tego instrumentu wyróżnia się:

- realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, lokalny program, rewitalizacji, program ochrony przyrody, studia, analizy i koncepcje, umowy i porozumienia,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

4) Instrumenty społeczne – działania edukacyjne prowadzone zarówno przez placówki oświatowe jak i zlecane organizacjom pozarządowym; działania promocyjne, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką.

5) Instrumenty kontrolne, wśród których najważniejsza jest aktualizacja gminnej ewidencji zabytków oraz stały monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz stanu zagospodarowania przestrzennego. Zaleca się co dwa lata sporządzenie sprawozdania z realizacji oraz aktualizację *Programu* przede wszystkim związaną z nowymi wymogami formalnymi dotyczącymi dokumentu, dostosowania go do nowych zapisów prawnych oraz możliwości finansowania głównie z funduszy europejskich.

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami gminy Pęcław, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy, w celu przyjęcia go w drodze uchwały. Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców gminy Pęcław. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata istnieje obowiązek przez wójta sprawozdań z realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami i przedstawiania ich radzie gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- a) stopień wykonania zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania. Ocena stanu realizacji programu powinna być przeprowadzana przez Radę Miasta przy ewentualnym udziale: Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, organizacji działających na terenie gminy Pęcław zajmujących się ochroną zabytków i opieką nad nimi. Przy ocenie należy brać pod uwagę opinię społeczeństwa, dlatego też sam *Program* jak i sprawozdania z jego realizacji muszą być udostępniane do publicznej wiadomości.

W ramach priorytetu I: Świadome kształtowanie i ochrona krajobrazu kulturowego:

- poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba zrewitalizowanych obiektów objętych opieką konserwatorską, w tym zabytkowej zieleni oraz wartość finansowa realizacji owych programów,
- liczba dofinansowanych remontów obiektów zabytkowych.

W ramach priorytetu II Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju gospodarczego i społecznego:

- wartość środków finansowych przeznaczonych na oznakowanie najcenniejszych obiektów zabytkowych i liczba zespołów, obszarów i budynków zaakcentowanych w przestrzeni gminy (za sprawą iluminacji, uporządkowania terenu wokół niego etc.),
- liczba powstałych (przy wsparciu gminy) gospodarstw agroturystycznych,
- ilość organizacji pozarządowych i placówek kulturalno - muzealnych, z którymi podjęto współpracę w celu ochrony dziedzictwa,
- ilość podmiotów zewnętrznych, w tym blogerów i pasjonatów, z którymi nawiązano współpracę w ramach promocji lokalnego dziedzictwa oraz ilość powstałych/ udostępnionych wpisów/ relacji w mediach społecznościowych, dotyczących lokalnego dziedzictwa, a wspieranych przez gminę.

W ramach priorytetu III: Promocja, edukacja oraz dokumentacja dziedzictwa służąca budowaniu tożsamości:

- liczba przeprowadzonych konkursów, wystaw oraz festynów i zajęć terenowych dot. ochrony dziedzictwa kulturowego gminy,
- wartość funduszy przeznaczonych na wystawienie informacji o najważniejszych obiektach/ miejscach,
- liczba utworzonych ścieżek turystycznych, szlaków pieszych/ rowerowych, itd.,
- liczba przeprowadzonych w szkołach zajęć i liczba szkoleń dla nauczycieli,
- liczba wydawnictw (w tym folderów i prospektów),

-
- liczba opisanych na stronach internetowych gminy obiektów i zespołów zabytkowych,
 - liczba opracowanych studiów historyczno – urbanistycznych, krajobrazowych, stworzonych kart ewidencyjnych zabytków i innych.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych.

Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem statutowym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań. Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków na te cele ze środków samorządowych, rządowych i prywatnych. Ważne jest również, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami. Jest to tym istotniejsze, że znaczna część opisanych w niniejszym rozdziale zewnętrznych źródeł finansowania wymaga zapewnienia współfinansowania w formie wkładu własnego w podejmowanym zadaniu.

Źródła zewnętrznego finansowania, które zostaną w toku niniejszego rozdziału szczegółowo opisane można podzielić na środki publiczne, prywatne i zachęty podatkowe. Środki z większości tych źródeł przeznaczane są wyłącznie na obiekty wpisane do rejestru zabytków, beneficjentami zaś najczęściej mogą być: kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego. W wyjątkowych wypadkach beneficjentami mogą być wspólnoty mieszkaniowe czy osoby prywatne - właściciele obiektów zabytkowych.

10.1. Środki publiczne

1) Środki powiatu głogowskiego

Z budżetu powiatu głogowskiego mogą być udzielane dotacje na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich oraz budowlanych przy znajdującym się na terenie powiatu głogowskiego zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Zasady udzielania dotacji reguluje Uchwała Nr XLV /393/2010 Rady Powiatu Głogowskiego z dnia 30 czerwca 2010 r. w sprawie

zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Ubiegający się o dotację podmiot składa stosowny wniosek o udzielenie dotacji w terminie do dnia 15 września roku poprzedzającego rok budżetowy do Zarządu Powiatu Głogowskiego. W szczególnie uzasadnionych przypadkach podmiot może złożyć wniosek o udzielenie dotacji w trakcie roku budżetowego. Dotacja z budżetu Powiatu na wykonanie prac lub robót budowlanych może zostać udzielona w wysokości do 100% ogółu nakładów na te prace lub roboty.

2) Środki Województwa dolnośląskiego

Z budżetu samorządu województwa dolnośląskiego wspierane są zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami zgodnie z uchwałą nr XXVI/576/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 10 grudnia 2020 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego wraz ze zmianą wprowadzoną Uchwałą nr XLI/824/21 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 grudnia 2021 r.

O dotację, w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami, może ubiegać się osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie planowanych prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku będącym przedmiotem wniosku złożonego w ramach konkursu wniosków. Dotacja może być udzielona z pominięciem zasady konkursu wniosków w przypadku zaistnienia katastrofy budowlanej udokumentowanej przez właściwy, ze względu na miejsce wystąpienia zdarzenia, organ nadzoru budowlanego. Dotacja na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku w danym roku budżetowym może być udzielona do wysokości 50% ogółu nakładów koniecznych na te prace lub roboty.

Każdego roku w grudniu Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego ogłasza nabór wniosków o dotację na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego. Nabór wniosków trwa od 1 do 31 stycznia każdego roku budżetowego.

Więcej na :

<https://umwd.dolnyslask.pl/kultura/dzial-dziedzictwa-kulturowego-ochrona-zabytkow/>

3) Środki Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Zasady udzielania dotacji określa Wojewódzki Konserwator Zabytków, działając na podstawie ustawy Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie,

restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dotacja może obejmować nakłady konieczne na (art. 77):

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Z wnioskiem o udzielenie finansowania może wystąpić każdy podmiot, mający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkownika wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. O refundację może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót przy zabytku określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie prac lub robót budowlanych, które mieszczą się w katalogu wskazanym w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, co do zasady do 50% wartości inwestycji, w szczególnie uzasadnionych przypadkach - do 100%. Dotacje celowe przyznawane są wyłącznie na prace konserwatorskie mające na celu zachowanie substancji zabytku oraz utrzymanie lub przywrócenie jego zabytkowego charakteru, oraz na projekty i dokumentacje związane z w/w pracami, nie dofinansowuje się prac modernizacyjnych. Dopuszczona jest możliwość dofinansowania prac stabilizujących konstrukcję czy odtwarzania elementów zniszczonych (tynki,

stolarka), niemniej rekonstrukcje nie mogą przekroczyć 50% oryginalnej substancji (niezależnie, czy dotyczy to rzeźby, czy obiektu budowlanego). Tak więc wnioski dotyczące np. przebudowy czy modernizacji zabytków nie mogą być dofinansowane, nawet jeżeli na takie działania wydał pozwolenie WKZ.

Wnioski do wojewódzkiego konserwatora zabytków o udzielenie dotacji celowej na prace planowane do przeprowadzenia należy składać 30 listopada roku poprzedzającego rok inwestycji, a zasady naboru, regulamin dotacji i wzory wniosków ogłoszone zostaną na stronie BIP Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w lipcu br.

Szczegółowe informacje na: wosoz.ibip.wroc.pl/

4) Narodowy Instytut Dziedzictwa

4.1) Zabytek zadbany

Konkurs „Zabytek Zadbany” ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Celem konkursu jest promocja opieki nad zabytkami, poprzez propagowanie najlepszych wzorów konserwacji, utrzymania i zagospodarowania zabytków. Nad przebiegiem konkursu czuwa Jury, składające się z ekspertów posiadających wiedzę i doświadczenie w dziedzinie konserwacji zabytków. Jury ocenia jakość i zakres prac budowlanych, konserwatorskich, restauratorskich, rewaloryzacyjnych prowadzonych przy zabytkach.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

1. Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
2. Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
3. Adaptacja obiektów zabytkowych,
4. Architektura i budownictwo drewniane,
5. Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
6. Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

Pełny regulamin konkursu wraz z kartą zgłoszeniową dostępny jest na stronie:

<https://nid.pl/konkursy/zabytek-zadbany/>

4.2) Samorząd dla dziedzictwa

„Samorząd dla Dziedzictwa” jest skierowany do samorządów gminnych (miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich), które wzorowo wywiązują się z obowiązku opracowywania i wdrażania Gminnych programów opieki nad zabytkami, spełniając ustawowe cele realizacji tych programów – ochronę i zachowanie wartości dziedzictwa kulturowego oraz zrównoważony

rozwój społeczno-gospodarczy w oparciu o efektywne wykorzystanie potencjału zasobów dziedzictwa kulturowego.

Laureaci oraz wyróżnieni wyłonieni przez Jury konkursu otrzymują dyplomy oraz tablice pamiątkowe. Nagrodami dla laureatów konkursu są filmy promujące dziedzictwo kulturowe gmin wyprodukowane przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Dodatkowo, w każdej edycji konkursu NID prowadzi w zarządzanych przez siebie kanałach komunikacji kampanię informacyjną na temat dziedzictwa kulturowego gmin oraz działań samorządów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Więcej na: <https://nid.pl/konkursy/samorzad-dla-dziedzictwa/>

4.3) Wspólnie dla dziedzictwa

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do społeczności lokalnych, realizujących strategiczne cele Programu poprzez niżej wymienione działania:

1. działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego), prowadzące do rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;
2. działania zmierzające do wzmacniania praktyk społeczno-kulturowych, tradycji, w tym tradycji rękodzielniczych i związanych z przekazami ustnymi, upowszechniania umiejętności, w tym umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, umożliwiające zachowanie zabytków i ich wartości;
3. działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości;
4. działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa poszukiwania zabytków i promocji dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania;
5. prace porządkowe i zabezpieczające przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu, prowadzące do zabezpieczenia, utrwalenia, uczytelnienia oraz zachowania substancji i wartości zabytku.

O dofinansowanie w ramach Programu mogą ubiegać się wyłącznie organizacje pozarządowe będące podmiotami prawa polskiego. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 80 000 zł. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać 100% budżetu Zadania przedstawionego we Wniosku. Więcej: <https://nid.pl/dotacje/wspolnie-dla-dziedzictwa/>

5) Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

5.1) Ochrona zabytków

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Budżet programu na rok 2022 to 113 625 000 zł. W ramach programu przewiduje się przeprowadzenie dwóch naborów wniosków w terminach: 1) do 31 października i do 31 marca każdego roku. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.

W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej. Dofinansowanie, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych. W szczególnych przypadkach dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.

<https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow4>

5.2) Ochrona zabytków archeologicznych

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Prognozowana kwota wydatków w programach na rok 2022 wynosi 229 984 200,00 zł.

Program ma dwa cele szczegółowe. Pierwszym jest wzmocnienie instrumentów ochrony konserwatorskiej zasobu dziedzictwa archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków poprzez lepsze rozpoznanie, analizę i dokumentację stanowisk archeologicznych z wykorzystaniem nowoczesnych metod badawczych, które dają szansę na weryfikację ustaleń naukowych z ograniczeniem do minimum działań destrukcyjnych. Konieczność podjęcia działań w tym zakresie wynika z ustaleń weryfikacji tego zasobu, przeprowadzonej przez NID w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017. Drugim celem szczegółowym Programu jest wspieranie działań mających na celu opracowanie i upowszechnienie wyników zakończonych już badań archeologicznych, które nie zostały dotychczas wprowadzone do obiegu naukowego (ze szczególnym uwzględnieniem badań przeprowadzonych jeszcze w XX w.). Upowszechnienie i wprowadzenie do obiegu naukowego informacji pozyskanych w wyniku badań jest warunkiem wykorzystania tych danych do ochrony dziedzictwa kulturowego i zachowania go dla przyszłych pokoleń.

Można uzyskać dofinansowanie na:

- weryfikację terenową zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (przed wszystkim tych nieposiadających własnej formy terenowej), w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających

podstaw naukowych, w przypadku zabytków archeologicznych wpisanych wyłącznie do rejestru zabytków nieruchomych;

- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych (przede wszystkim tych zakończonych przed 2000 r.).

Wsparcie finansowe w ramach programu będzie kierowane do projektów, które zapewnią wysoką wartość naukową i poznawczą prowadzonych działań.

Więcej na: <https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow-archeologicznych4>

5.3) Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju

Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Wspierane są także działania mające na celu upowszechnianie wiedzy na temat miejsc, faktów i postaci związanych z walką i męczeństwem. W sposób szczególny dotyczy to miejsc noszących ślady masowych zbrodni reżimów totalitarnych. Realizacja ustawowych zadań ministra służy podtrzymywaniu i rozpowszechnianiu tradycji narodowej i państwowej. Celem programu jest otoczenie miejsc pamięci i trwałych upamiętnień opieką polegającą w szczególności na:

- naukowym badaniu i dokumentowaniu miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscach pamięci;
- zabezpieczeniu i utrzymaniu miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- utrwaleniu wartości i autentyzmu miejsc pamięci;
- popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej.

Więcej informacji na:

<https://www.gov.pl/web/kultura/miejsca-pamieci-i-trwale-upamietnienia-w-kraju3>

6) Premia termomodernizacyjna z Funduszu Termomodernizacji i Remontów

Podstawowym celem Funduszu Termomodernizacji i Remontów jest pomoc finansowa dla inwestorów realizujących przedsięwzięcia termomodernizacyjne i remontowe oraz wypłata rekompensat dla właścicieli budynków mieszkalnych, w których były lokale kwaterunkowe.

Formy pomocy:

- premia termomodernizacyjna: wysokość premii termomodernizacyjnej wynosi 20% kwoty kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia termomodernizacyjnego, jednak nie może wynosić więcej niż: 16% kosztów poniesionych na realizację przedsięwzięcia termomodernizacyjnego i dwukrotność przewidywanych rocznych oszczędności kosztów

-
- energii, ustalonych na podstawie audytu energetycznego,
 - premia remontowa,
 - premia kompensacyjna.

Z premii mogą korzystać inwestorzy bez względu na status prawny z wyłączeniem jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych, a więc osoby prawne (m.in. spółdzielnie mieszkaniowe i spółki prawa handlowego), jednostki samorządu terytorialnego, wspólnoty mieszkaniowe, osoby fizyczne (w tym właściciele domów jednorodzinnych).

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia.

Więcej:

<https://www.bgk.pl/samorzady/fundusze-i-programy/fundusz-termomodernizacji-i-remontow/>

7) Środki Funduszu Kościelnego

Fundusz, będący w dyspozycji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych) powstał w oparciu o art. 9 ust. 1 Ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego i § 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61, poz. 354). Stanowi formę rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na realizację prac konserwatorskich i remontów obiektów sakralnych oraz kościelnych o wartości zabytkowej.

Dotacje będą przeznaczane na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych, w szczególności na remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej. W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich, jak np. instrumenty muzyczne, dzwony), a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Nabór wniosków trwa do 30 listopada każdego roku.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad naboru na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji - <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

8) Środki Europejskie

Bieżące programy w ramach środków pochodzących z Unii Europejskiej ulegają zakończeniu wraz z końcem 2020 roku. Programy w ramach nowej perspektywy budżetowej Unii na lata 2021-2027 są obecnie na etapie konsultacji.

Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027 – to nowa nazwa programu regionalnego, z którego będziemy korzystać w najbliższych latach. Program jest obecnie w fazie konsultacji.

W ramach priorytetu Sprawiedliwa transformacja finansowane będą projekty rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich, w tym osiedli pogórnicych, zabytkowych układów urbanistycznych i założeń uzdrowiskowych z uwzględnieniem modernizacji energetycznej i ciepłej budynków użyteczności publicznej oraz budynków mieszkalnych, w tym inwestycje w inteligentne systemy zarządzania energią elektryczną i ciepłą oraz OZE. Więcej na:

<http://rpo.dolnyslask.pl/o-projekcie/rpo-wd-2021-2027/>

9) Fundusze Norweskie (Środki z Mechanizmu Norweskiego oraz Europejskiego Obszaru Gospodarczego)

Obecnie realizowana jest już trzecia edycja programu. Polska – podobnie jak w poprzednich latach – jest największym beneficjentem funduszy norweskich i EOG. Jednym z priorytetów jest kultura a tam w ramach tzw. projektów infrastrukturalnych jest możliwość otrzymania środków na renowację obiektów zabytkowych.

Poddziałanie 1.1: Restauracja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego

1. prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane (rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, montaż i remont) przy zabytkach nieruchomych oraz w ich otoczeniu na potrzeby działalności kulturalnej (wraz z nadzorami nad tymi pracami), i/lub;
2. ochrona historycznych ogrodów i parków (wraz z nadzorami nad tymi pracami).

Elementy dodatkowe, które są obowiązkowe w każdym projekcie:

1. oferta kulturalna i edukacyjna;
2. szkolenia związane z zakresem projektu, w tym – między innymi – szkolenia zawodowe, kwestie związane z przedsiębiorczością kulturalną, zarządzanie
3. zarządzanie projektem,
4. promocja projektu.

Poddziałanie 1.2: Innowacyjne wykorzystanie infrastruktury dla prezentacji dziedzictwa kulturowego

1. roboty budowlane (budowa, przebudowa, montaż, remont) infrastruktury kulturalnej niewpisanej do rejestrów zabytków prowadzonych przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków (wraz z nadzorami nad tymi pracami).

Elementy dodatkowe - obowiązkowe w każdym projekcie:

1. oferta kulturalna i edukacyjna;
2. szkolenia związane z zakresem projektu, w tym – między innymi – szkolenia zawodowe, kwestie związane z przedsiębiorczością kulturalną, zarządzanie.
3. zarządzanie projektem,
4. promocja projektu.

Maksymalny udział ww. prac w projekcie może wynosić 85% kosztów kwalifikowalnych. Pozostałe 15% kosztów powinno być przeznaczone na:

1. ofertę kulturalną i edukacyjną;
2. szkolenia związane z zakresem projektu, w tym – między innymi – szkolenia zawodowe, kwestie związane z przedsiębiorczością kulturalną, zarządzanie;
3. zarządzanie projektem;
4. promocję projektu;
5. ochronę i konserwację ruchomych obiektów dziedzictwa, w tym: księgozbiorów, archiwów, obiektów muzealnych (tylko dla poddziałania 1.1);
6. digitalizację obiektów ruchomych dziedzictwa (tylko dla poddziałania 1.1);
7. zakup sprzętu do działań kulturalnych i ochrony dziedzictwa kulturowego (tylko niezbędnego do osiągnięcia założonego celu).

Więcej informacji: <https://eogkultura.mkidn.gov.pl/pages/pl/aktualnosci.php>

10.2. Środki prywatne

Środki prywatne przekazywane przez firmy, lub fundacje charakteryzują się mniejszym stopniem zbiurokratyzowania procedur przyznawania dotacji. Należy jednak podkreślić, że są to z reguły środki o mniejszej wysokości niż środki publiczne. Poniżej przedstawiono kilka najpopularniejszych fundacji finansujących ochronę zabytków:

a) Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej

Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej (FWPN) wspiera finansowo projekty realizowane w ramach współpracy pomiędzy polskimi i niemieckimi instytucjami. Jednym z priorytetów fundacji jest dofinansowanie projektów służących ochronie i zachowaniu wspólnego dziedzictwa kulturowego. O dotacje mogą ubiegać podmioty posiadające osobowość prawną. Wnioski o dotację niezależnie od wnioskowanej kwoty można składać na bieżąco, jednak nie później niż 3 i nie wcześniej niż 8 miesięcy przed terminem rozpoczęcia projektu. Wnioski złożone w terminie krótszym lub dłuższym niż wymagany nie będą przyjmowane.

Projekty powinny odbywać się zgodnie z harmonogramem podanym we wniosku, jednak powinny być zrealizowane nie później niż do 31 grudnia roku, na który przyznana została dotacja, a czas ich realizacji co do zasady nie powinien przekroczyć 12 miesięcy. Maksymalna kwota

dotacji wynosi 80.000 PLN lub w roku 2022 17.500 EUR. Wniosek do 30.000 zł (6.500 €) można składać na bieżąco pod warunkiem, że poprzedni projekt, na który wnioskodawca otrzymał dotację do 30.000 zł (6.500 €), został zakończony. Wniosek powyżej 30.000 zł (6.500 €) można składać nie częściej niż raz na 3 miesiące. Wnioskodawca zalegający z rozliczeniem zrealizowanego projektu, na który otrzymał dotację powyżej 30.000 zł (6.500 €), nie może złożyć kolejnego wniosku do czasu rozliczenia poprzedniego wniosku.

Szczegółowe informacje znajdują się na stronie fundacji: www.fwpm.org.pl

b) Fundacja Bankowa im. L. Kronenberga

Fundacja udziela wsparcia w ramach zadań dotyczących edukacji i rozwoju lokalnego. Jednym z najważniejszych obszarów działania Fundacji Kronenberga jest ochrona dziedzictwa kulturowego. O dofinansowanie mogą ubiegać się fundacje, stowarzyszenia, szkoły, domy kultury, biblioteki oraz jednostki samorządu terytorialnego działające na rzecz dobra publicznego. Szczegółowe informacje znajdują się na stronie fundacji:

www.citibank.com/poland/kronenberg/polish/index.htm

c) Fundacja KGHM Polska Miedź

Fundacja KGHM Polska Miedź wspiera inicjatywy w czterech obszarach – kultury i tradycji, sportu i rekreacji, nauki i edukacji oraz zdrowia i bezpieczeństwa. Darowizny trafiają nie tylko właścicieli obiektów, ale także do fundacji i stowarzyszeń. Wszystkie instytucje, które ubiegają się o przyznanie darowizny od Fundacji KGHM Polska Miedź muszą poprawnie wypełnić wniosek. Więcej informacji: <http://fundacja.kghm.pl/zloz-wniosek>

10.3. Zachęty podatkowe

Polski Ład - ulga na zabytki

Ulga to zachęta podatkowa (odliczenie od podstawy opodatkowania) skierowana do podatników PIT opłacających podatek według skali podatkowej, podatek liniowy lub ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. Z ulgi mogą skorzystać podatnicy PIT będący właścicielami lub współwłaścicielami zabytków nieruchomych w wysokości:

- 50% kwoty poniesionych wydatków na wpłaty na fundusz remontowy oraz na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dotyczące zabytku (wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków),
- wydatku na nabycie zabytku wpisanego do rejestru zabytków, nie więcej niż kwota odpowiadająca iloczynowi 500 zł i liczby metrów kwadratowych powierzchni użytkowej tego zabytku; limit odliczenia na wszystkie inwestycje podatnika z tego tytułu nie może przekroczyć 500 000 zł.

Z ulgi będą mogli skorzystać podatnicy PIT będący właścicielami lub współwłaścicielami zabytków

nieruchomych, którzy począwszy od 2022 roku ponieśli wydatki na:

- wpłaty na fundusz remontowy wspólnoty mieszkaniowej lub spółdzielni mieszkaniowej utworzony, zgodnie z odrębnymi przepisami, dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków,
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane w zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków,
- odpłatne nabycie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub udziału w takim zabytku, pod warunkiem, że podatnik na nabytą nieruchomość poniósł wydatek o charakterze remontowo-konserwatorskim.

W przypadku wydatków na wpłaty na fundusz remontowy podatnik musi być właścicielem lub współwłaścicielem zabytku nieruchomego w momencie ponoszenia wydatku (wpłaty), posiadać dowód wpłaty lub zaświadczenie wydane przez wspólnotę mieszkaniową bądź spółdzielnię mieszkaniową o wysokości dokonanych w roku podatkowym wpłat.

W przypadku wydatków na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane podatnik musi:

- być właścicielem lub współwłaścicielem zabytku nieruchomego w momencie ponoszenia wydatku,
- posiadać sporządzone na piśmie pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie tych prac – w przypadku zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków,
- posiadać sporządzone na piśmie zalecenia konserwatorskie – w przypadku zabytku nieruchomego znajdującego się w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków,
- posiadać fakturę wystawioną przez podatnika podatku VAT niekorzystającego ze zwolnienia od tego podatku.

Więcej na: <https://www.podatki.gov.pl/polski-lad/poradnik-ulga-na-zabytki-polski-lad/>

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Cele zawarte w gminnym programie opieki nad zabytkami realizowane będą przez: współpracę władz gminy z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Urzędem Marszałkowskim Województwa Dolnośląskiego, władzami kościelnymi w oparciu o porozumienia i umowy, wykorzystanie instrumentów finansowych w postaci dotacji, projekty, programy lokalne oraz inicjatywy własne gminy.

Przy każdorazowym uchwalaniu budżetu gminy, w miarę możliwości, część środków powinna być zarezerwowana na prace remontowe i porządkowe związane z obiektami i przestrzeniami zabytkowymi regionu, w szczególności zaś na rzecz pielęgnacji i rewaloryzacji zieleni zabytkowej

(parki, cmentarze), poszczególnych obiektów rezydencjonalnych, na działania edukacyjne i promocyjne związane z popularyzacją dziedzictwa regionu, na prace studialne, projektowe i dokumentacyjne obiektów i przestrzeni zabytkowych, szczególnie tych zagrożonych. Szczególną uwagę zwraca się na brak dokumentacji umocnień „Rygła Odry”, będącego jedną z ważniejszych atrakcji regionu oraz na możliwości organizacji cyklicznych imprez kulturalnych we współpracy z miejscowymi stowarzyszeniami i instytucjami podległymi gminie.

Pożądanym rozwiązaniem jest dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, za sprawą wystosowania odpowiedniej uchwały, określającej tryb i zasady udzielenia dotacji. Dotacje celowe mogą dotyczyć najpilniejszych potrzeb konserwatorskich, mających m.in. związek z nieszczęśliwymi wypadkami. Gmina może też wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji, prowadzoną przez lokalne organizacje pozarządowe przekazując dotacje ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie).

W przypadku braku środków podjęte powinny zostać starania w kierunku promocji lokalnego dziedzictwa za sprawą działań on-line: poprzez tworzenie i wspieranie wszelkich inicjatyw mających na celu szeroką popularyzację lokalnych zabytków w sieci internetowej.

Wśród planowanych i prowadzonych przez gminę inwestycji na lata 2022-25, związanych z ochroną zabytków znajdują się remont budynku Urzędu Gminy Pęcław (termomodernizacja, dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych) w latach 2022 - 2024. Planowany koszt inwestycji to 1 197 856,00 zł. Realizacja projektu uzależniona jest od dofinansowania (Gmina złożyła wniosek w ramach Programu Inwestycji Strategicznych Polski Ład).